

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/212093>

Please be advised that this information was generated on 2021-06-17 and may be subject to change.

Onderwijs

Ouderbetrokkenheid en verbeteren van leerprestaties

Literatuurstudie

Frederik Smit | Menno Wester | Jos van Kuijk

Ouderbetrokkenheid en verbeteren leerprestaties

Literatuurstudie

Frederik Smit | Menno Wester | Jos van Kuijk

December 2012

ITS, Radboud Universiteit Nijmegen
Foto omslag: Nationale Beeldbank.

Projectnummer: 34001226
Opdrachtgever: Beter Presteren Rotterdam

© 2012 ITS, Radboud Universiteit Nijmegen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van het ITS van de Radboud Universiteit Nijmegen.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Voorwoord

Het programmabureau Beter Presteren van de gemeente Rotterdam en de Rotterdamse schoolbesturen heeft het ITS, Radboud Universiteit Nijmegen, opdracht verleend om een literatuurstudie uit te voeren naar ouderbetrokkenheid en verbeteren van leerprestaties. Onderzoeksvragen: wanneer leidt beleid om onderwijsondersteunend gedrag van ouders en educatief partnerschap tussen ouders en school te optimaliseren, in een multiculturele grootstedelijk context, tot aantoonbaar hogere onderwijsresultaten? Wat zijn de succesfactoren?

De literatuurstudie was gefocust op de onderzoeksbevindingen in de afgelopen twee decennia wat betreft de relatie ouders en school en het verbeteren van leerprestaties in West-Europa, Canada en de Verenigde Staten.

De onderhavige literatuurstudie is uitgevoerd door Frederik Smit, Menno Wester en Jos van Kuijk van het ITS. Het onderzoek is op constructieve wijze begeleid door Annette Diender en Annemieke van der Kooij (Programmabureau Beter Presteren) en Eddie Meijer (Cluster Maatschappelijke Ontwikkeling, gemeente Rotterdam).

De literatuurstudie is opgenomen in het onderzoeksrapport Smit, F., Wester, M., & Kuijk, J. van (2012). *Beter presteren in Rotterdam. School en ouders samen*. ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.

Inhoud

Voorwoord	iii
1 Samenvatting en conclusies	1
1.1 Inleiding	1
1.2 Aanleiding, onderzoeksvraag, -opzet en -uitvoering	1
1.3 Resultaten	2
1.4 Conclusies	3
2 Achtergronden	5
2.1 Inleiding	5
2.2 Aanleiding en doel van de literatuurstudie	5
2.3 Analyse kader	7
2.3.1 Begrippen	7
2.3.2 Positie van ouders	10
2.3.3 Strategische begrippen binnen programma Beter Presteren	14
2.3.4 Rotterdamse actieplan optimaliseren ouderbetrokkenheid en verhogen onderwijsresultaten	18
2.4 Samenvattend	20
3 Optimaliseren ouderbetrokkenheid en verbeteren onderwijsprestaties	21
3.1 Inleiding	21
3.2 Voorwaarden optimaliseren partnerschap relatie ouders-school en verbeteren onderwijsprestaties	21
3.3 Kritische succesfactoren optimaliseren relatie ouders-school en verbeteren onderwijsprestaties	24
3.4 Samenvattend	28
Bijlage Menukaart Programma Beter Presteren	30
Bijlage Geraadpleegde literatuur	33

1 Samenvatting en conclusies

1.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste resultaten van de literatuurstudie samengevat. We beginnen met de aanleiding, de onderzoeksvraag, -opzet en -uitvoering (paragraaf 1.2). In paragraaf 1.3 vatten we de resultaten samen. In paragraaf 1.4 worden enkele conclusies getrokken.

1.2 Aanleiding, onderzoeksvraag, -opzet en -uitvoering

De schoolbesturen en de gemeente hebben met elkaar besloten dat het Rotterdams Onderwijsbeleid zich in de periode 2011-2014 richt op verhoging van de onderwijsresultaten. De focus ligt op taal en rekenen; vakken die de basis vormen voor de ontwikkeling van ieder kind. Daarnaast is afgesproken dat op scholen, binnen schoolbesturen, binnen de gemeente én onderling nog resultaatgerichter wordt gewerkt.

Op verzoek van Beter Presteren heeft het ITS een literatuurstudie uitgevoerd, naar ouderbetrokkenheid en verbeteren van leerprestaties. Onderzoeksvragen: wanneer leidt beleid om onderwijsondersteunend gedrag van ouders en educatief partnerschap tussen ouders en school te optimaliseren, in een multiculturele grootstedelijk context, tot aantoonbaar hogere onderwijsresultaten? Wat zijn de succesfactoren?

De studie startte eind mei en is eind september 2012 afgesloten.

De literatuurstudie borduurde voort op ITS-onderzoeken naar het functioneren van ouderbetrokkenheid in Rotterdam (Smit & Driessen, 2002; Smit, Driessen & Doesborgh 2004) en de bevindingen van de Kenniswerkplaats (Lusse, 2011, 2012).¹ De onderhavige studie richt zich op de basisschoolfase en voortgezet onderwijs. Het onderzoek is gefocust op de ervaringen in de afgelopen twee decennia, waarbij de volgende werkwijze wordt gehanteerd:

---

1 De Kenniswerkplaats Rotterdams Talent is in 2010 is opgericht door de Erasmus Universiteit en de

- Er is in de literatuur gezocht rond de thema's 'onderwijsondersteunend gedrag' en 'educatief partnerschap in een multiculturele, grootstedelijke context' en de 'leerprestaties van leerlingen'. Deze zoektermen, combinaties daarvan en hun Engelstalige equivalenten vormden de input voor de searches.
- De literatuurstudie was gericht op Nederland, België (Vlaanderen), Engeland, Zweden, Denemarken, Finland, Noorwegen, Canada en de Verenigde Staten. Voor deze landen is gekozen, omdat met name in de VS veel onderzoek is verricht en anderzijds omdat de situatie in deze landen op bepaalde aspecten vergelijkbaar, dan wel juist interessant is vanwege een lange traditie.

Voor de selectie van de op te nemen studies zijn de volgende criteria aangehouden:

- het moet om wetenschappelijk onderzoek gaan;
- het onderzoek moet voldoen aan gangbare methodologische criteria, met duidelijk omschreven begrippen van ouderbetrokkenheid, ouderparticipatie, onderwijsondersteunend gedrag van ouders en educatief partnerschap tussen ouders en school.

Analyse en beschrijving

Bij de analyse en beschrijving van de literatuursearch naar de effecten van het stimuleren van onderwijsondersteunend gedrag en educatief partnerschap van ouders en school in een multiculturele grootstedelijke context is gebruik gemaakt van eerder gepubliceerde overzichtsstudies, omdat op deze wijze resultaten van (zeer) veel afzonderlijk studies op een efficiënte wijze kunnen worden samengebracht.

1.3 Resultaten

Ouderbetrokkenheid wordt wel beschouwd als een van de belangrijke componenten dan wel kenmerken van effectieve scholen. De resultaten van onderzoeken naar het verband tussen ouderbetrokkenheid en leerprestaties zijn (veelal) positief in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs in een multiculturele grootstedelijke context. In de strategie van scholen om samen met ouders de onderwijsresultaten te verhogen, spelen de visie op ouderbetrokkenheid, het creëren van draagvlak voor een geïntegreerde planmatige aanpak en maatwerk een belangrijke rol.

Kritische succesfactoren voor hogere onderwijsresultaten zijn: onderwijsondersteunend gedrag van ouders thuis, de ouder als rolmodel, de communicatie met de school, het kind ondersteunen bij het maken van studiekeuzes en het bediscussiëren van adequate leerstrategieën en het versterken van onderlinge oudercontacten bij opvoeding en onderwijs.

Naast een partnerschapsstructuur, -cultuur, -bereidheid en -vaardigheid van het schoolteam zijn een goede voorbereiding, informatievoorziening aan ouders en support van schoolteam en ouders de *'driving forces'* ter verbetering van de partnerschapsrelaties tussen ouders en school.

1.4 Conclusies

De belangrijkste conclusies van de literatuurstudie.

Partnerschapsstructuur

1. De literatuurstudie laat zien dat ouders en school een belangrijk onderdeel van een netwerk vormen, een *pedagogische infrastructuur*, dat rond de leerlingen is gesponnen. De Onderwijsraad (2010) onderscheidt drie posities van ouders: de individuele rechthebbende positie, de positie als schoolpartner en de positie als lid van ouder-ouderverbanden.

Partnerschapscultuur

2. Partnerschap tussen ouders en school is geen doel op zich, maar een middel om het gezamenlijke belang te dienen: optimale omstandigheden scheppen voor de ontwikkeling en het leren van kinderen. Onderlinge oudercontacten kunnen een belangrijke rol spelen bij het bevorderen van de relatie tussen ouders en school.

Partnerschapsbereidheid

3. De literatuurstudie geeft aanwijzingen dat de contacten tussen school en ouders niet altijd verbeteren als leerkrachten hun verwachtingen in positieve zin bijstellen in de mate waarin ouders bijdragen kunnen leveren aan de onderwijsresultaten van hun kinderen.

Partnerschapsvaardigheid

4. Voor een succesvolle relatie tussen ouders en school is het belangrijk dat schoolteams over diverse strategieën beschikken om met uiteenlopende soorten en groepen ouders om te gaan. Investeren in interculturele vaardigheden van leerkrachten en in het openstaan voor een diversiteit aan vormen van ouderbetrokkenheid zijn essentieel voor het optimaliseren van de ouderbetrokkenheid en het verhogen van onderwijsprestaties in het programma Beter Presteren.

2 Achtergronden

2.1 Inleiding

In het rapport komen aan de orde de uitgangspunten van het Rotterdams onderwijsbeleid 2011-2014, de doelstelling van het Rotterdamse project Ouderbetrokkenheid dat deel uitmaakt van het programma Beter Presteren en de literatuurstudie naar ouderbetrokkenheid en leerprestaties. Paragraaf 2.2 geeft een beschrijving van de aanleiding en het doel van de studie. In paragraaf 2.3 wordt een globaal analysekader geschetst. In paragraaf 2.4 vatten we het hoofdstuk beknopt samen.

2.2 Aanleiding en doel van de literatuurstudie

In Nederland is het politieke streven om de kwaliteit van het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs te verbeteren en tot de internationale top vijf te gaan behoren. In het overheidsbeleid is een toenemende aandacht voor ouders als ‘educatieve partners’ van leraren om de bijdragen zo veel mogelijk op elkaar af te stemmen. Doelen zijn de leerprestaties en het welbevinden van de leerlingen te verbeteren en de leerlingen beter toe te rusten met het oog op hun schoolloopbaan. Mede om deze reden is de positie van ouders de afgelopen jaren versterkt door de introductie van de schoolgids, het klachtrecht, de aanpassing van de medezeggenschapsregelingen en het recht op opvang.

Minister Van Bijsterveldt heeft op 29 november 2011 in een brief aan de voorzitter van de Tweede Kamer in navolging van de Onderwijsraad geadviseerd vooral te investeren in partnerschap tussen ouders en school. Het thema ouderbetrokkenheid gaat voor haar echter over meer dan dat. Het gaat ook over de ouders als opvoeder, de school als gemeenschap en het gezag van de leraar.

De Rotterdamse visie op onderwijs sluit nauw aan op die van het kabinet. In het Rotterdams onderwijsbeleid 2011-2014 is in het programma ‘Beter Presteren’ door schoolbesturen en gemeente Rotterdam de ambitie uitgesproken de onderwijsresultaten in Rotterdam dichterbij het landelijk gemiddelde te brengen. Met het programma Beter Presteren investeert Rotterdam in meer leertijd, in de professionele school en in

ouderbetrokkenheid om de talenten van kinderen en jongeren ten volle te kunnen benutten (Diender, 2012).²

Multiculturele, grootstedelijk context

In Rotterdam wonen 600.000 inwoners. Rotterdam kent een waaier aan bijna 180 nationaliteiten; twee derde van de jeugd groeit op in families die oorspronkelijk niet uit Nederland komen. Hoewel in Rotterdam veel tweede- en derde generatie immigranten wonen, wordt vaak thuis niet of nauwelijks Nederlands gesproken. Eén op de drie leerlingen groeit op in een gezin met laagopgeleide ouders. Deze jongeren stromen beperkt door naar hogere vormen van onderwijs en lang niet allemaal halen zij een startkwalificatie voor de arbeidsmarkt. (Een startkwalificatie is een havo of vwo-diploma of een mbo-diploma vanaf niveau 2). Zo blijven talenten onbenut. Dat heeft consequenties voor jongeren en voor de stad als geheel. De bevolkingssamenstelling van de stad vormt een bijzondere uitdaging voor het onderwijs.³

Verhoging onderwijsresultaten

De schoolbesturen en de gemeente hebben met elkaar besloten dat het Rotterdams Onderwijsbeleid zich in de periode 2011-2014 richt op verhoging van de onderwijsresultaten. De focus ligt op taal en rekenen; vakken die de basis vormen voor de ontwikkeling van ieder kind. Daarnaast is afgesproken dat op scholen, binnen schoolbesturen, binnen de gemeente én onderling nog resultaatgerichter wordt gewerkt.

Uitgangspunten Rotterdams Onderwijsbeleid

Het Rotterdams Onderwijsbeleid 2011-2014 is gebaseerd op de volgende uitgangspunten:

- Goed onderwijs is cruciaal voor talentontwikkeling. Kinderen moeten zich breed kunnen ontwikkelen en tegelijk wordt focus aangebracht op de basisvaardigheden taal en rekenen.
- De school is de eenheid van verandering. Verhoging van de onderwijsresultaten gebeurt op school, binnen de vier muren van het klaslokaal.

---

2 De gemeente stelt, onder voorwaarden subsidie beschikbaar voor schoolbesturen, welzijnsinstellingen en onderwijsondersteunende instellingen, die het onderwijs moeten steunen in het realiseren van deze ambitie. Subsidie wordt verstrekt voor het behalen van resultaten van schoolbesturen, welzijnsinstellingen en onderwijs ondersteunende instellingen voor zover de aanvraag betrekking heeft op een school of instelling binnen de grenzen van de gemeente Rotterdam. *Beleidsregel Onderwijs Rotterdam 2011-2012* Vastgesteld door het college van burgemeester en wethouders van Rotterdam op 8 februari 2011.

3 Programma Beter Presteren, Rotterdams Onderwijsbeleid 2011/2014, deel 1.

- Het schoolbestuur en de school zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit van het onderwijs. De gemeente faciliteert en ondersteunt waar nodig om de resultaten te verhogen.
- Het resultaat telt. Schoolbesturen, scholen, leraren en de gemeente werken resultaatgericht. Er worden concrete doelen afgesproken met zeggingskracht op schoolniveau. Alle scholen zetten de komende jaren een stap omhoog.
- Het Rotterdamse programma Beter Presteren werkt als een lerende organisatie en wordt ondersteund door een klein programmabureau.
- Rijksbeleid en gemeentelijk beleid versterken elkaar.

Doelstelling project Ouderbetrokkenheid

Ouderbetrokkenheid is één van de projecten die deel uitmaken van het programma Beter Presteren. De doelstelling van het project is dat elke Rotterdamse school een aantoonbare vooruitgang boekt op het gebied van de ondersteuning van het leerproces door ouders:⁴

- meer ouders vertonen effectief onderwijsondersteunend gedrag;
- meer ouders zijn actief betrokken bij de schoolloopbaankeuzes van hun kinderen;
- er is (een effectievere) afstemming tussen de ouders en de school om de onderwijsresultaten van de kinderen te bevorderen.

Om inzichtelijk te maken hoe scholen kunnen werken aan ouderbetrokkenheid volgens de Rotterdamse koers is in het programma Beter Presteren voor ouderbetrokkenheid een menukaart opgesteld met handvatten en concrete voorbeelden. Zie Bijlage 1 voor de menukaart.

2.3 Analyse kader

2.3.1 Begrippen

Schoolbesturen en de gemeente Rotterdam leggen de lat de komende jaren hoog als het gaat om het verhogen van de resultaten in het Rotterdamse onderwijs. Met Beter Presteren investeert Rotterdam in meer leertijd, in de professionele school en in ouderbetrokkenheid om de talenten van kinderen en jongeren ten volle te kunnen benutten (Diender, 2012).

---

4 *Projectplan Ouderbetrokkenheid. Programma Beter Presteren. Oktober 2011.*

De *leertijd* is in schooleffectiviteitsonderzoek een van de factoren waarover de meeste consensus bestaat als het gaat om de bijdrage aan de effectiviteit van het leerproces (Hattie, 2007). Het gaat daarbij niet alleen om de tijd die op school wordt doorgebracht, maar ook de tijd buiten school, bijvoorbeeld thuis (huiswerk) of in clubverband.⁵ Rotterdam biedt op drie momenten meer leertijd aan in de schoolloopbaan. In de voor- en vroegschoolse educatie komen kinderen eerder in aanraking met de (Nederlandse) taal. Leerlingen in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs krijgen daarnaast extra leertijd. Ook worden meer vakantiescholen opgezet, die zich richten op verbetering van de overgangen tussen basisonderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs (mbo). De vakantieschool biedt ook talentvolle leerlingen extra uitdaging en ontplooiingskansen.⁶

De *professionele school* is een professionele leergemeenschap die voortdurend de eigen praktijk onderzoekt om zo het onderwijs aan de leerlingen te verbeteren. Werken aan verhoging van onderwijsresultaten vergt een professioneel klimaat op school. Leraren hebben hoge verwachtingen van hun leerlingen. Schoolleiding en leraren zijn gemotiveerd. Zij worden in de professionele school door de schoolleiding toegerust op een resultaatgerichte manier van werken (gesprek, apparatuur, opleiding). Goed toegeruste leraren bereiken betere resultaten én staan met meer plezier voor de klas, spreken elkaar aan en leggen rekenschap af over resultaten (Verbiest, 2004).

Goed toegeruste leraren zijn vakinhoudelijk deskundigen, bepalen het tempo in de groepen, maken resultaatgerichte afspraken met ouders en beslissen welke leerlingen overgaan naar de volgende klas en verantwoorden dit aan de ouders. De professionalisering van leraren is een belangrijke randvoorwaarde voor succesvolle onderwijsverbetering en past binnen een lerende organisatie. Scholen kunnen daarnaast de bekwaamheidseisen verder aanpassen aan het eigen beleid en de eigen visie (Fullan & Levin, 2009; Van Kuijk, Van Gennip & Vrieze, 2009). De gemeente Rotterdam stimuleert scholen om hun onderwijsresultaten te optimaliseren en het talent van de leerlingen maximaal te ontwikkelen. Het *Topklassenteam*, een team onderwijspecialisten, biedt scholen support bij het bevorderen van resultaatgericht werken in scholen. De school bepaalt zelf wanneer de behoefte aan deze ondersteuning nodig is en

---

5 In de VS is uitbreiding van de leertijd een speerpunt van het beleid van president Obama om onderwijsachterstanden te bestrijden. Dit omvat het verlengen van de schooldag en het schooljaar en het aanbieden van naschoolse en zomerprogramma's (Obama & Biden, 2008).

6 Het uitbreiden van de leertijd, door bijvoorbeeld de schooldag te verlengen, hoeft niet noodzakelijkerwijs te leiden tot betere leeropbrengsten. Veel belangrijker is het hoe effectief de tijd wordt ingevuld en benut; de kwaliteit van de leraar en het curriculum zijn doorslaggevend (Baker, Fabrega, Galindo & Mishook, 2004).

overlegt hiertoe met het schoolbestuur voor het doen van een subsidieaanvraag bij de gemeente.⁷

Ouderbetrokkenheid is de betrokkenheid van ouders (ouders, voogden en verzorgers van leerlingen die aan de school zijn ingeschreven) bij de opvoeding en het onderwijs van hun eigen kind, thuis (bv. voorlezen) en op school (bv. rapportbesprekingen voeren met de leerkracht). *Ouderparticipatie* definiëren we als actieve deelname van ouders aan activiteiten op school. We onderscheiden niet-geïnstitutionaliseerde vormen van ouderparticipatie (bv. leveren van hand- en spandiensten) en geïnstitutionaliseerde vormen van ouderparticipatie (bv. zitting hebben in de ouderraad of de (gemeenschappelijke) medezeggenschapsraad.

De invoering van het programma Beter Presteren vraagt om het doorbreken van traditionele structuren en vraagt ook vooral om te werken aan een andere schoolcultuur waarin accenten komen te liggen op een ‘*veranderingsgerichte cultuur*’ en ‘*resultaatgerichte cultuur*’ (vgl. Klaassen & Leeferink, 1998; Leeferink, Slegers & Geijssel, 2003). Scholen kunnen in navolging van Quinn (1988) in vier typen worden onderscheiden, die elkaar niet uitsluiten, maar aanvullen:

- *Resultaatgerichte cultuur*. Deze wordt gekarakteriseerd door de gerichtheid op de taken die moeten worden vervuld. Er heerst een competitieve sfeer.
- *Beheergerichte cultuur*. Essentieel voor deze cultuur zijn coördinatie en een gestructureerde wijze van omgaan met informatie.
- *Mensgerichte cultuur*. Kenmerkend voor deze cultuur zijn teambuilding en coaching.
- *Veranderingsgerichte cultuur*. Essentieel zijn vernieuwing en onderhandeling.

In Figuur 2.1 worden de kenmerken van de vier typen schoolculturen vanuit verschillende invalshoeken naast elkaar gezet.

---

7 Programma Beter Presteren, Rotterdams Onderwijsbeleid 2011/2014, deel 1.

Figuur 2.1 – Aspecten van schoolculturen

Aspecten	Culturen			
	Resultaatgericht	Beheergericht	Mensgericht	Veranderingsgericht
Cultuurwaarden	Koersbepaling/producteren	Coördinatie, structureel omgaan met informatie	Participatie, inzet, moraal, openheid	Vernieuwing, aanpassing
Prestaties	Succes hebben/scoren	Precisie van de leden	Ontwikkeling, vooruitstreven van de leden	Initiatief, vooruitstreven
Beoordeling	Realisatie van taken en doelen	Procedures volgen in de uitvoering	Kwaliteit van de samenwerking	Bijdrage aan verandering
Machtsbron	Kennis van zaken	Kennen van de regels	Geaccepteerd zijn	Persoonlijk overwicht
Besluitvorming	Inhoud	Procedures	Consensus	Intuïtie
Motivatie	De klus klaren	Voldoen aan de regels	Waardering en respect	Creativiteit, ontwikkeling

Bron: Quinn (1988)

De invoering van een veranderingsgerichte en resultaatgerichte cultuur zal waarschijnlijk gevolgen hebben voor de positie van ouders.

2.3.2 Positie van ouders

Ouders zijn de eerst verantwoordelijken voor het levensonderhoud en de opvoeding van het kind. Het belang van een goede aansluiting van het onderwijs (en de opvoeding) in de school op de opvoeding die ouders thuis geven, vormt de grondgedachte waarop de onderwijsvrijheid is gebaseerd (Laemers, 1999; Zoontjens, 2003).

De belangrijkste rechten en plichten van ouders ten opzichte van het bevoegd gezag van de school kunnen als volgt worden samengevat (zie o.m. Laemers, 2002; Laemers, 2011; Cluitmans-Souren, 2008; Noorlander, 2005; Onderwijsraad 2010; Vermeulen & Smit, 1998):

- Ouders zijn verantwoordelijk, dat wil zeggen; *in rechte aanspreekbaar, voor de opvoeding van hun kind*. Krachtens artikel 245 van het Burgerlijk Wetboek zijn ouders verplicht hun minderjarige kinderen te verzorgen en op te voeden.
- Ouders zijn *verplicht zich te gedragen naar de normen van goed ouderschap*. Zij moeten ervoor zorgen dat hun leerplichtige zoon of dochter op een school of on-

derwijsinstelling staat ingeschreven en erop toezien dat hun kind de school geregeld bezoekt. Vanaf 12 jaar is de jongere hier zelf medeverantwoordelijk voor.

- De ouders hebben de *verplichting om relevante informatie over het kind aan het bevoegd gezag van de school te verstrekken*. Als ouders hieraan geen gehoor geven, staat het bevoegd gezag echter weinig middelen ter beschikking om hier iets aan te doen.
- Ouders hebben het *recht op informatie over het kind door het bevoegd gezag van de school*. Als het bevoegd gezag deze rechten niet respecteert, kan de ouder een klacht indienen bij de klachtencommissie of bij de rechter. De ouders hebben echter geen ongelimiteerd recht op informatie. Wanneer omstandigheden hiertoe aanleiding geven, kan het bevoegd gezag/de schoolleiding beslissen de directe communicatie tussen de ouders van een leerling en de groepsleerkracht (tijdelijk) te verbreken en eventueel een afkoelingsperiode in te voeren. Onder omstandigheden kan het recht op informatie van de wettelijk vertegenwoordiger in conflict komen met het recht op privacy van het kind. De wettelijk vertegenwoordiger is echter alleen in beeld, wanneer er een ontheffing uit de ouderlijke macht heeft plaatsgevonden. Wanneer recht op informatie in strijd is met de privacy van het kind is moeilijk te bepalen.
- Ouders hebben het *recht te worden gehoord* (hoorrecht), in ieder geval wanneer het bevoegd gezag voornemens is ingrijpende maatregelen te nemen ten aanzien van het kind, wanneer zij van oordeel zijn dat dit in het belang is van het welbevinden van hun kind op school en buiten school. Het mag de goede werking van de school echter niet schaden.
- Ouders hebben het *recht op het verrichten van ondersteunende werkzaamheden voor de school*. Het bevoegd gezag moet deze gelegenheid bieden. De ouders dienen hierbij de aanwijzingen van de schoolleider en het onderwijzend personeel op te volgen (art. 44 Wpo).
- Ouders hebben het *recht op participatie in schoolaangelegenheden*. Dit recht vloeit voort uit de positie van de ouder als uitoefenaar van het ouderlijk gezag over hun kinderen en het democratiebeginsel (democratische legitimatie/draagvlak als voorwaarde). Ouders hebben veelal inspraakmogelijkheden bij het beleid van de school van hun keuze via medebestuur. In het bijzonder onderwijs zijn vele varianten mogelijk, van zelfbestuur door ouders (via een vereniging of coöperatie) tot bestuur geheel buiten het gezichtsveld van de ouders (stichting). Ouders van leerlingen op openbare scholen kunnen via het gemeentebestuur, of een openbare rechtspersoon, voor hun belangen opkomen.⁸ Als het gaat om medezeggenschap kunnen ouders

---

⁸ Het openbaar onderwijs wordt van ‘overheidswege’ (vorm)gegeven door regels die gelden voor de overheid. Het is mogelijk om het bestuur van het openbaar onderwijs privaatrechtelijk vorm te geven. Er moet in dat bestuur dat wel sprake zijn van een overwegende overheidsinvloed’ dat wil zeg-

zitting nemen in de (G)MR. Ouders in de (G)MR hebben mogelijkheden om mede-sturing te geven aan het beleid van de instelling op basis van de algemene bevoegdheden (WMS artikel 6), instemmingbevoegdheden (WMS artikel 10) en adviesbevoegdheden (WMS artikel 11).

- Ouders kunnen een rol spelen in het onderwijs bij *onderwijsinnovaties* als mede-vormgevers via het bestuur, de (G)MR en als kritische consumenten/rechthebbende cliënten, eisen stellen aan de producten van scholen.

Ouders en school vormen een belangrijk onderdeel van een netwerk, *een pedagogische infrastructuur*, dat rond de leerlingen is gesponnen (Putman, 2000). Omdat traditionele sociale verbanden waarin mensen leven en waarin de jeugd wordt grootgebracht, zoals netwerken van school, gezin, kerk, jeugd- en jongerenwerk, aan het vervagen zijn of in het geheel niet meer bestaan, zou volgens de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) het van oorsprong Afrikaanse gezegde *'It takes a village to raise a child'* een nieuwe, moderne, inhoud dienen te krijgen. Alle betrokkenen bij onderwijs en opvoeding zouden op een eigentijdse manier inhoud en betekenis dienen te geven aan *'village'* principes, zoals wederkerigheid, gedeelde verantwoordelijkheid, vertrouwen, sociale binding en sociale controle (RMO, 2001).

De Onderwijsraad (2010) onderscheidt drie posities van ouders: de individuele rechthebbende positie, de positie van de ouder als schoolpartner en de positie als lid van ouder-ouderverbanden.

1. Individuele rechthebbende positie

De ouders dragen bij de toelating van het kind tot de school deels hun opvoedkundige taak over aan de school. De relatie ouders en bevoegd gezag valt in deze context te verdelen in de sfeer waarbinnen alleen ouders of de school tot opvoeding bevoegd zijn en de sfeer waarbinnen de opvoedingsverantwoordelijkheden van de school en de ouders elkaar overlappen. Juist binnen deze laatste sfeer is coöperatie wezenlijk (Noorlander, 2005).

2. Positie als schoolpartner

Internationaal wordt het begrip *'partnership'* gehanteerd, met rechten en plichten, met onderscheiden eindverantwoordelijkheden en met gemeenschappelijke doelen van scholen en ouders (Epstein, 2001; Ho Sui Chu, 2007; Montandon, 1997; Ravn, 2003). Gemeenschappelijke doel van scholen en ouders is het creëren van optimale omstandigheden voor de schoolloopbaan van de leerlingen door het sociaal kapitaal van

---

gen dat de gemeenteraad een overheersende invloed heeft op de werkwijze en samenstelling van het bestuur.

ouders aan te boren dat in een schoolgemeenschap aanwezig is om de partnerschap vorm te geven.

Sociaal kapitaal heeft betrekking op de kwaliteit van sociale relaties, groepslidmaatschappen, formele en informele netwerken, gedeelde normen, vertrouwen, wederkerigheid en bereidheid zich in te zetten voor de gemeenschap (Coleman, 1988). Bevorderlijke factoren zijn: wederzijdse verwachtingen en verplichtingen, beschikbare informatie, normen van wederkerigheid, doelgerichte samenwerking, burgerlijke inzet, en sociaal vertrouwen. Participatie in sociale netwerken en vertrouwen zijn belangrijke, beslissende factoren voor maatschappelijk engagement, c.q. vrijwilligerswerk (Coleman, 1988; De Winter, 2011; Mendel, 2001; Perna & Titus, 2005; Smit, Driessen, Sluiter & Meijvogel, 2007).

Een barrière voor partnerschap is dat ouders vaak worden gezien als één homogene groep, waarbij een *'one-size-fits-all'*-aanpak in de communicatie en de samenwerking, gedefinieerd vanuit een middenklasse-perspectief, volstaat (Grozier, 2001; Sikkes, 2009). Vragen van ouders over de opvoeding worden vaak vertaald in een behoefte aan professionele hulp van beproefde interventies. Maar deze zijn vaak niet nodig, omdat veel gezinnen over eigen hulpbronnen en ideeën beschikken om problemen aan te pakken (Van der Wolf, 2011).

3. De positie als lid van ouder-ouderverbanden

Onder 'ouder-ouderverbanden' worden de onderlinge oudercontacten verstaan welke kunnen bijdragen aan het versterken van de relatie tussen ouders en school. Het stimuleren van onderlinge oudercontacten samen met het bieden van mogelijkheden voor ouders om eigen vaardigheden te ontwikkelen biedt ouders meer mogelijkheden om een actieve rol te vervullen binnen de samenwerking met de school. Het versterken van onderlinge oudercontacten, de sociale controle en het sociaal kapitaal (hulpbronnen en ideeën) heeft positieve effecten op de opvoeding en de onderwijsresultaten van kinderen (Ainsworth, 2002; Lewis, Kim & Bay, 2010; Moritsugu, Wong & Duffy, 2010; Putnam, 2000; Warren, Rubin, & Sychitkokhong, 2009). Scholen die hogere niveaus van relationeel vertrouwen tussen schoolteams en ouders (ouderling) hebben, zijn beter in staat om de kwaliteit van hun onderwijs te verbeteren en daarmee de leerprestaties van kinderen te verhogen (Warren, Hong, Rubin, & Sychitkokhong, 2009).

Een belangrijke voorwaarde voor partnerschap ouders-school is goede communicatie. Ouders vinden het doorgaans belangrijk dat ze goed kunnen communiceren met de leraren en dat scholen naar hen luisteren en serieus nemen (Smit e.a. 2007, 2008; Van Gennip, 2009). Een aanpak waarbij de school actief met lager opgeleide ouders contact zoekt en luistert naar hun specifieke vragen en behoeften is waarschijnlijk het

meest succesvol om hen bij het onderwijs te betrekken (Lopez, Scribner, & Mahitivanichcha (2001). Er is internationaal een trend dat ouders en onderwijsinstellingen bij de inschrijving van de leerling hun wederzijdse verwachtingen op papier zetten in een ‘home school contract’, dat zij vervolgens op gezette tijden bijstellen, afhankelijk van de ontwikkeling die de leerling doormaakt (Smit, Driessen, Sluiter & Brus, 2008).

2.3.3 Strategische begrippen binnen programma Beter Presteren

In paragraaf 2.3.1 zijn we al kort ingegaan op de betekenis van de begrippen rond het programma Beter Presteren. In deze paragraaf leggen we een relatie tussen strategische begrippen binnen het programma Beter Presteren en ouderbetrokkenheid.

Schoolbesturen en gemeente Rotterdam hebben als *collectieve ambitie* dat het Rotterdams Onderwijsbeleid in de periode 2011-2014 is gericht op verhoging van de onderwijsresultaten. Scholen, schoolbesturen en de gemeente gaan resultaatgericht werken. De focus ligt op taal en rekenen.⁹

De speerpunten in het *beleid* van het programma Beter Presteren zijn meer leertijd, de professionele school en ouderbetrokkenheid en is gericht op het realiseren van betere onderwijsresultaten van leerlingen door ouders meer te betrekken bij de schoolontwikkeling van hun kinderen. Bij ouderbetrokkenheid gaat het in het programma Beter Presteren om het stimuleren van ‘*onderwijsondersteunend gedrag*’ van ouders thuis en het stimuleren van ‘*educatief partnerschap*’ van school en ouders.

Onderwijsondersteunend gedrag van ouders thuis heeft betrekking op betrokkenheid bij de ontwikkeling van het kind, betrokkenheid bij de school, het communiceren met hun kind over zaken die op school gebeuren, zorg dragen voor een rijke leeromgeving voor hun kinderen thuis en in de vrije tijd, een goede plek om huiswerk te maken en dat er iemand is die ze ondersteunt bij het maken en plannen van dat huiswerk. Het achterliggende idee is dat *alle* ouders door hun onderwijsondersteunend gedrag kunnen bijdragen aan de onderwijsresultaten van hun kinderen (Desforges & Abouchaar, 2003; Sheldon, 2002; Deslanders & Rousseau, 2007).

---

9 De noodzaak van gezamenlijke betrokkenheid van ouders en school bij de ontwikkeling van een kind wordt breed gedeeld door scholen, beleidsmakers, onderzoekers en onderwijsondersteunende instellingen in Rotterdam. Zie *Programma Beter Presteren, Rotterdams Onderwijsbeleid 2011/2014, deel 1*.

Ouders kunnen als *rolmodel* een groot aantal rollen vervullen in verband met de affectieve en cognitieve ontwikkeling van kinderen in verband met de voorbereiding op het onderwijs, het informeren van de school en elkaar support verlenen (Lueder, 1998). Zie Figuur 2.2.

Figuur 2.2 – Rollen van ouders bij de affectieve en cognitieve ontwikkeling van hun kind en in relatie tot de school

<i>Rollen</i>	<i>Doelen</i>
Opvoeder	Het creëren van een omgeving waarin het kind zich fysiek, psychisch en emotioneel kan ontwikkelen.
Communicator ⁷	Het in gang zetten en onderhouden van positieve contacten tussen school en gezin.
Leraar	Het kind helpen in zijn morele, intellectuele, emotionele en sociale ontwikkeling.
Ondersteuner	Het actief ondersteunen van leeractiviteiten van het kind thuis en binnen het onderwijsprogramma van de school.
Lerende	Het verwerven van nieuwe kennis en vaardigheden die de cognitieve en sociale ontwikkeling van het kind direct en indirect bevorderen.
Adviseur	Het kind met wijze raad bijstaan, zowel in persoonlijke als in schoolse kwesties.
Beschermmer	Voor het kind opkomen en zijn belangen verdedigen.
Samenwerken	Effectief met de school en de gemeenschap samenwerken in het oplossen van problemen, het nemen van beslissingen en het vormgeven aan het ontwikkelen van het schoolbeleid.

Het project Ouderbetrokkenheid richt zich op de inzet van scholen om het *onderwijs-ondersteunend gedrag* van ouders ten aanzien van hun eigen kinderen te bevorderen met het oog op *beter onderwijsresultaten*. Speciale aandacht wordt besteed aan de intensieve betrokkenheid van ouders bij hun kinderen tijdens de keuze- en schakel-momenten door het ontwikkelingsperspectief en de toekomstwensen en -mogelijkheden van leerlingen structureel onderwerp van gesprek te maken met ouders en leerlingen.

Onderwijs-ondersteunend gedrag van ouders gaat in essentie om het volgende¹⁰:

- steunen, sturen, stimuleren;
- communiceren met het kind over schoolgerelateerde zaken;
- hoge maar ook reële verwachtingen uitdragen ten aanzien van de onderwijsresultaten van het kind;

¹⁰ *Projectplan Ouderbetrokkenheid. Programma Beter Presteren. Oktober 2011.*

- een rijke leeromgeving creëren in de vrije tijd (ten behoeve van informeel leren);
- overleggen en afstemmen met de leerkracht/mentor over de ontwikkeling en onderwijsresultaten van het kind.

Bij oudere kinderen thuis mogelijkheden creëren om te studeren en dat kinderen ondersteuning krijgen bij het maken en plannen van huiswerk (van ouders of van anderen). Niet alle ouders hebben het brede scala aan mogelijkheden en vaardigheden om hun kind te stimuleren. Het uitgangspunt is dat *alle* ouders door hun onderwijsondersteunend gedrag kunnen bijdragen aan de onderwijsresultaten van hun kinderen.¹¹

Partnerschap tussen ouders en school is geen doel op zich, maar een middel om het gezamenlijke belang te dienen: optimale omstandigheden scheppen voor de ontwikkeling en het leren van kinderen. Epstein (2001) onderscheidt met betrekking tot partnerschap zes typen van ouderbetrokkenheid: helpen opvoeden, communiceren met de instelling, vrijwilligershulp op de instelling, leren thuis, betrekken bij besluitvorming op de instelling, en samenwerking met de gemeenschap.¹² De laatste jaren is er meer dan voorheen aandacht voor de rol van ouders als competente burgers binnen een sociale gemeenschap ('actief burgerschap') en de scholen te verbinden met de omringende samenleving, omdat scholen dan effectiever functioneren (De Winter, 2011; Vogels, 2002; Herweijer & Vogels, 2004; Noguera 2008; Smit & Doesborgh, 2001; Smit, Driessen & Doesborgh, 2002, 2004).

---

11 Het is volgens De Ruiter e.a. (2006) onjuist te veronderstellen dat de contacten zullen verbeteren tussen school en ouders door de verwachtingen van leerkrachten te verhogen dat alle ouders kunnen bijdragen aan de onderwijsresultaten van hun kinderen. Binnen de schoolorganisatie hebben verwachtingen van leerkrachten over ouders een bepaalde functie en inbedding; er vormen zich groepen van leerkrachten met eenzelfde beeld. Het niet bespreken van de normativiteit die gepaard gaat met het toeschrijven van kenmerken aan ouders en leerkrachten leidt tot de instandhouding van de problematische contacten met ouders.

12 Een kritiek op Epsteins theorie is dat ze is geformuleerd vanuit het perspectief van de school (school-geïnitieerde betrokkenheid), en minder vanuit de ouders (gezinsgeïnitieerde betrokkenheid) (Driessen, Smit & Slegers, 2005). Bovendien leunt ze sterk op het deficiet-model (vgl. McCollum, 1996). Vanuit dat perspectief zijn ze dan sterk prescriptief: die middenklasse is dan de norm en de programma's zijn er op gericht ook lager milieu en allochtone gezinnen die 'culturally-appropriate' norm te laten bereiken. Maar niet alleen wordt het doel vanuit dat perspectief gedefinieerd, ook geldt dat voor de werkwijze (Jordan, Orozco & Averett, 2001). Een probleem hierbij is dat ouders van uiteenlopende etnische en culturele groepen verschillende vormen van ouderbetrokkenheid praktiseren, die niet altijd als zodanig herkend worden door 'mainstream' scholen. De leerkrachten van deze scholen vinden dan dat deze ouders niet betrokken zijn bij het onderwijs aan hun kinderen. Maar in feite komt het er op neer dat de ouders niet voldoen aan de verwachtingen van de leerkrachten, i.c. het beeld dat de leerkrachten hebben van wat ouderbetrokkenheid zou moeten inhouden (Martinez & Velazquez, 2000; Boijink, 2007).

De realisering van de doelen van partnerschap vraagt om een wederzijdse betrokkenheid van ouders en school, van meet af aan een zorgvuldige communicatie én een wederzijdse investering. Scholen hebben de taak om te zorgen dat ouders goed geïnformeerd worden, dat ze ervaren dat ze welkom zijn op school, dat ze als gelijkwaardige partners worden beschouwd, dat hun inzet ertoe doet om de opvoeding/leren thuis en school op elkaar af te stemmen, de onderwijsresultaten te verbeteren en de schoolloopbaan te optimaliseren. Zo doen de scholen de eerste aanzet tot een *pedagogisch, educatief en onderwijskundig partnerschap* met ouders (Epstein 2001, Epstein e.a., 2002; Lusse, 2011; Hoover-Dempsey e.a., 2005; Onderwijsraad, 2010; Smit, 2011, 2012; Van der Schaaf & Van den Berg 2008; Warren e.a., 2009).

Voor doelen, inhoud en beoogde effecten van partnerschap ouders en school, zie Figuur 2.3.

Figuur 2.3 – Doelen, inhoud en beoogde effecten van partnerschap ouders en school

<i>Doelen</i>	<i>Inhoud</i>	<i>Beoogde effecten</i>
<i>Ouderbetrokkenheid: opvoeding en leren thuis, communicatie met school</i>		
Educatieve doelen	School en ouders stemmen hun visie op de opvoeding en sturing van kinderen op elkaar af en beiden nemen daarin hun aandeel: <i>pedagogisch partnerschap</i> . Ouders (onderling) en school hebben regelmatig contact met de school over de ontwikkeling van de kinderen die ze thuis ondersteunen: <i>educatief partnerschap</i> .	Opvoeding/leren thuis en school op elkaar afstemmen, beter inspelen op motivatie- en leerproblemen. Ouders zijn beter in staat om opvoedvraagstukken (in het eigen, informele netwerk) op te lossen of te voorkomen.
Onderwijskundige doelen	Ouders (onderling) ondersteunen de leerontwikkeling van hun kind thuis en spelen een rol bij het maken van keuzes van een school, profiel, sector en vervolgopleiding: <i>ondersteunend gedrag van ouders; onderwijskundig partnerschap</i> .	Verbeteren onderwijsresultaten van de leerling. Optimalisering van de schoolloopbaan van de leerling.

<i>Doelen</i>	<i>Inhoud</i>	<i>Beoogde effecten</i>
<i>Ouderparticipatie: vrijwilligerswerk*, deelname besluitvorming, samenwerking met gemeenschap</i>		
Organisatorische en onderwijskundige doelen	Ouders leveren een bijdrage aan het reilen en zeilen van de school. Ze voeren activiteiten onder verantwoordelijkheid van leraren op school uit: <i>organisatorisch partnerschap</i> .	Bijdrage leveren aan taakuitvoering schoolteam. Verbeteren onderwijsresultaten van de leerling.
Democratische doelen	Ouders denken en beslissen informeel en formeel mee met het schoolteam over het beleid op diverse niveaus binnen de schoolorganisatie via bijvoorbeeld een ouderpanel, de ouderraad, de medezeggenschapsraad: <i>democratisch partnerschap</i> .	Mede richting geven aan beleids- en uitvoeringsbeslissingen. De school legt verantwoording af over haar werk aan de ouders.
Maatschappelijke doelen	Ouders (onderling) en schoolteam leveren een bijdrage aan activiteiten binnen de school, de wijk, de buurt, het dorp, of het stadsdeel als onderdeel van een pedagogische infrastructuur: <i>maatschappelijk partnerschap</i> .	Verankeren van de school binnen de wijk, de buurt, het dorp, of het stadsdeel.

* Vrijwilligerswerk is: werk waarvoor niet betaald wordt, dat niet beroepshalve wordt verricht, dat geen vaste arbeidsplaats inneemt, dat niet concurrerend is met betaald werk en dat niet meer dan 20 uur per week inneemt.

2.3.4 Rotterdamse actieplan optimaliseren ouderbetrokkenheid en verhogen onderwijsresultaten

Het Rotterdamse project Ouderbetrokkenheid beoogt een aanjaagfunctie te hebben: het agendeert het onderwerp ouderbetrokkenheid, het motiveert en inspireert tot actie, het faciliteert uitwisseling, verspreidt succeservaringen en draagt zorg voor de beschikbaarheid en/of ontwikkeling van concrete instrumenten. Ook zorgt het project voor de verbinding met andere projecten, programma's en lijnactiviteiten.¹³

De basisingrediënten van het project Ouderbetrokkenheid voor het optimaliseren van de ouderbetrokkenheid en verhogen van onderwijsprestaties zijn *educatief partnerschap* en *onderwijsondersteunend gedrag van ouders thuis* (onderwijskundig partnerschap).

13 *Projectplan Ouderbetrokkenheid. Programma Beter Presteren. Oktober 2011.*

Daarbij besteedt de gemeente Rotterdam in het project Ouderbetrokkenheid expliciet aandacht aan *intakegesprekken/startgesprekken* en de rol van ouders bij de *keuze en wisselmomenten in de schoolloopbaan* van hun kinderen: hun betrokkenheid bij de keuze van een school, profiel, sector en vervolgopleiding.

Wanneer een leerling op een school wordt ingeschreven vindt een gesprek plaats tussen ouders, school en eventueel de leerling. Er worden afspraken gemaakt over wat school, ouders en leerling van elkaar mogen verwachten en waarop ze aanspreekbaar zijn.¹⁴ Belangrijk is dat tussen ouders en school een open relatie ontstaat die bijdraagt aan de ontwikkeling van het kind.

School-oudercontracten kunnen helpen om de ouderbetrokkenheid te vergroten. De afspraken uit het startgesprek kunnen worden vastgelegd in een contract. De school bepaalt of zij ouders een dergelijk contract laat ondertekenen. Ouders kunnen daar ook zelf om vragen.

School-oudercontactpersonen en *ouderconsulenten* kunnen een rol spelen om de relatie tussen school en ouders te verstevigen op scholen met leerlingen uit wijken met een sociale achterstand. Schoolbesturen ondersteunen deze functionarissen met opleiding en begeleiding.

Resultaten

Concreet levert het Rotterdamse project Ouderbetrokkenheid de volgende resultaten op:¹⁵ ‘*mindset*’ ouderbetrokkenheid Rotterdam (informatie naar alle scholen, menukaart van interventies), maatwerk op scholen (advies op maat voor scholen, kwaliteitskaders), themarondes ouderbetrokkenheid Rotterdam (inhoudelijke verdieping, ambassadeurs, speciale aandacht MBO), versterking bestaande initiatieven ouderbetrokkenheid (o.a. topklasse, groep nul, kwaliteitssprong op zuid, initiatieven deelgemeente Hoogvliet e.a.), aanzet voor aanpak moeilijk bereikbare ouders (samenwerking met zorg, diversiteit in aanpak), advies ten aanzien van subsidieverlening (ouderbetrokkenheid, ouderconsulenten en schooloudercontactpersonen), resultaatmeting over het project gericht op verhoging onderwijsresultaten.

---

14 Uitgangspunten voor partnerschap ouders en school zijn gebaseerd op de resultaten van opvoedebatten die in Rotterdam zijn georganiseerd in het kader van het Rotterdams Onderwijsbeleid 2006-2010. Ouders zorgen er bijvoorbeeld voor dat hun kind voldoende Nederlands spreekt, voordat het naar de basisschool gaat en dat zij regelmatig met de school bespreken hoe het met hun kind gaat. Scholen informeren ouders over de school en de schoolresultaten van hun kind. Zij betrekken ouders bij keuzemomenten in de schoolloopbaan: de overgang naar een andere school, profielkeuze, beroepsrichting of bij een doorverwijzing naar het speciaal onderwijs.

15 Projectplan Ouderbetrokkenheid. Programma Beter Presteren. Oktober 2011.

2.4 Samenvattend

Ouders en school hebben een gezamenlijk belang: zo gunstig mogelijke voorwaarden scheppen voor de ontwikkeling en het leren van kinderen. Ouders beschikken over kennis van hun kinderen en kennen meestal het beste de kansen en bedreigingen voor hun kind. Scholen zouden gebruik moeten maken van de kennis van ouders om de onderwijsresultaten te verbeteren. Dit betekent op basis van vertrouwen en hoge verwachtingen intensief samen te werken bij de opvoeding en het realiseren van hoge(re) onderwijsprestaties van de kinderen.

De gemeente Rotterdam heeft er voor gekozen om een kwaliteitssprong in het onderwijs te maken met de ouders als educatieve ‘schoolpartners’ van de scholen en de onderwijsondersteuning van ouders thuis te stimuleren. Dit vereist een cultuurverandering.

Het Rotterdamse perspectief op partnerschap van ouders en school is gericht op de positie van de ouder als ‘*schoolpartner*’. De individuele rechthebbende positie van ouders, de positie van ouders als lid van ‘ouder-ouderverbanden’, de vrijwilligershulp van ouders op school, het betrekken van ouders bij de besluitvorming (over de boogde innovaties bij ouderbetrokkenheid) op school en de participatie van ouders in de samenwerking met de buurt als belangrijk onderdeel van een pedagogische infrastructuur vallen buiten het beeld van het project ouderbetrokkenheid in het programma Beter Presteren.

De producten van het Rotterdamse project ouderbetrokkenheid zijn: discussies, informatie en adviezen over ouderbetrokkenheid, aanzet tot de aanpak van moeilijk bereikbare ouders en van de resultaatmeting verhoging van onderwijsresultaten.

3 Optimaliseren ouderbetrokkenheid en verbeteren onderwijsprestaties

3.1 Inleiding

We schetsen in paragraaf 3.2 de *voorwaarden* voor het optimaliseren van het partnerschap ouders en school in een multiculturele, grootstedelijk context. In paragraaf 3.3 beschrijven we de *succesfactoren* voor het optimaliseren van de relatie ouders-school en het verbeteren van onderwijsprestaties. In paragraaf 3.4 vatten we het hoofdstuk samen.

3.2 Voorwaarden optimaliseren partnerschap relatie ouders-school en verbeteren onderwijsprestaties

De volgende vier voorwaarden kunnen worden onderscheiden voor het optimaliseren van het partnerschap ouders-school in een multiculturele, grootstedelijk context (Epstein e.a. 2002; Epstein e.a. 2009; Hill & Tyson, 2009; Van der Hoek & Pels, 2006; Wissema, Bouts & Rutgers, 1996; Smit e.a., 2008):

1. *De wijze waarop betrokkenen met elkaar omgaan in het kader van het partnerschap (partnerschapscultuur)*

Lager opgeleide ouders voelen zich doorgaans minder op hun gemak op school en hebben meer moeite om hun betrokkenheid te tonen en een partnerschapsrelatie met de school aan te gaan dan hoger opgeleide ouders. Leerlingen van lager opgeleide ouders kunnen daardoor doorgaans weinig voordelen putten uit de beperkte contacten tussen hun ouders en de school (Lareau, 2003; Booijink, 2007). Het versterken van onderlinge oudercontacten, het intensiveren van sociale controle en het gebruik maken van sociaal kapitaal rond kinderen van lager opgeleide ouders heeft veelal positieve effecten op de opvoeding en de onderwijsresultaten (Ainsworth 2002; Warren et al., 2009). Scholen die een ‘open-deur-beleid’ voeren en actief contact zoeken met ouders, kunnen helpen de drempel voor lager opgeleide ouders te verlagen om te participeren (Epstein e.a., 2009).

2. *De mate waarin afspraken, procedures, overlegstructuren en verantwoordelijkheden duidelijk zijn (partnerschapsstructuur)*

Effectieve inzet op ouderbetrokkenheid vraagt om partnerschap met ouders en integratie van ouderbetrokkenheid in het schoolbeleid. Dit vereist van scholen dat zij helder zijn in hun verwachtingen en een ‘oudervriendelijk’ klimaat weten te creëren. Intakegesprekken en inloopochtenden bieden leerkrachten mogelijkheden ouders als partners aan te spreken, een vertrouwensband te ontwikkelen (vgl. De Wit, 2006) en ouders te informeren over onderwijsondersteunend gedrag thuis en het belang als ‘rolmodel’ voor het verhogen van leerresultaten van hun kinderen (Desforges & Abouchar, 2003; Hoover-Dempsey e.a., 2005; Epstein e.a., 2009).

3. De mate waarin betrokkenen bereid zijn het samenwerkingsproces gezamenlijk aan te gaan (partnerschapsbereidheid)

Internationale literatuur met betrekking tot ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie geeft aanwijzingen dat het vergroten van ouderbetrokkenheid bij het onderwijs in het algemeen, en in het bijzonder voor moeilijk bereikbare ouders, wordt vergroot door als schoolteam: 1. Nadrukkelijk rekening te houden met de achtergronden, wensen en (wederzijdse) verwachtingen van de ouders. 2. Ouders minder als leveranciers van leerlingen en meer als serieuze partners te beschouwen met een eigenstandige inbreng bij de opvoeding in het omgaan met waardenoverdracht en waardenstimulering. 3. Duidelijk aan te geven wat men van ouders verwacht wat betreft opvoeding en waardenoverdracht. 4. Open te staan voor elkaars culturele en religieuze achtergronden. 5. Onderwijs en opvoeding als gezamenlijke taak en verantwoordelijkheid te zien. 6. Moeilijk bereikbare ouders nadrukkelijk uit te dagen om een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van de kwaliteit van de school en daarmee hun verantwoordelijk voor de school en de samenleving tot uitdrukking brengen (Smit e.a., 2007; Epstein e.a., 2009). In het basisonderwijs zijn de contacten tussen ouders en school intensiever dan in het voortgezet onderwijs. Meer dan de helft van de leerlingen in het voortgezet onderwijs vindt het belangrijk dat hun ouders worden betrokken bij hun vooruitgang en bijna de helft van de leerlingen vindt het belangrijk dat hun ouders wel eens op school komen. De helft van de leraren in het voortgezet onderwijs vindt dat ouders voldoende tijd maken voor de school. Ouders (ook in het voortgezet onderwijs) geven aan het belangrijk te vinden om op de hoogte te zijn van wat er gebeurt op school. Voor lager opgeleide ouders is de drempel om de school in voortgezet onderwijs te bezoeken hoger. Deze ouders reageren doorgaans positief als leraren het initiatief nemen voor contact (Smit e.a., 2011).

De mate waarin de ouders ervaren dat hun kind hun bemoeienis waardeert is van belang voor hun betrokkenheid thuis. Leerlingen in het voortgezet onderwijs zullen hun ouders eerder toelaten in het schoolwereld als zij een positieve reactie verwachten (Epstein e.a. 2009; Lusse, 2011).

De vaardigheid waarmee de betrokkenen met elkaar omgaan in het kader van de partnerschap (partnerschapsvaardigheid).

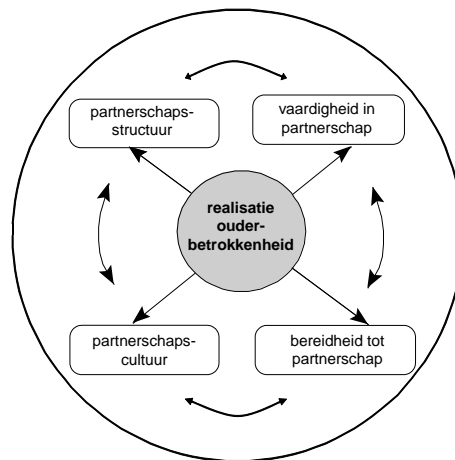
Ouders die een autoritaire opvoedingsstijl hanteren verwachten van hun kinderen strikte gehoorzaamheid en respect, in plaats van dat de opvoeding gericht is het ontwikkelen van autonomie en zelfvertrouwen (Elderling, 2003). Vooral een autoritatieve opvoedstijl van ouders (warmte bieden, grenzen stellen, gezaghebbend, maar niet autoritair optreden) en het bekrachtigen van goed gedrag, bemoediging, voorbeeldgedrag en instructie draagt bij aan schoolsucces. Het is belangrijk dat ouders laten merken dat zij de schoolloopbaan van het kind belangrijk vinden en daarover thuis praten en meedenken. Dat heeft niet alleen een positief effect op de schoolresultaten, maar leidt ook tot minder spijbelen en minder schooluitval (Driessen, G., & Smit, F., 2007; Desforjes & Abouchaar, 2003).

De mate en vorm van betrokkenheid worden volgens Desforjes sterk beïnvloed door het sociale herkomstmilieu, de opleiding van de moeder, materiële deprivatie, de psycho-sociale gezondheid van de moeder, het opgroeien in een eenoudergezin, en – maar minder – etniciteit (Smit e.a. 2007; Driessen, G., & Smit, F., 2007; Desforjes & Abouchaar, 2003; Lee & Bowen, 2006).

Volgens een vijfde van de schoolleiders in het basisonderwijs zijn leerkrachten niet capabel om ouders uit lagere sociale milieus te betrekken bij het onderwijs (Smit e.a., 2007). Verschillen in opvattingen over professioneel onderwijs en de rol van de ‘ideale’ ouder liggen hieraan ten grondslag (Booijink, 2007; Crozier 2001). Niet alleen ouders, maar ook leraren en andere medewerkers in de school zullen toegerust moeten worden om een dergelijk partnerschap aan te gaan (Epstein e.a. 2002, 2009; Hoover-Dempsey e.a., 2005; Smit e.a., 2008).

De relaties tussen deze factoren staan afgebeeld in Figuur 3.1. De vraag óf deze vier elementen elkaar stimuleren dan wel tegenwerken, wordt mede bepaald door omgevingsfactoren, c.q. de gemeenschap (Smit & Driessen, 2005).

Figuur 3.1 – Sleutelbegrippen in verband met de realisatie van ouderbetrokkenheid

Aan deze vier aspecten liggen attitudes, kennis en vaardigheden van de individuele partners ten grondslag. Relevant is ook dat partnerschap functioneert in een bepaalde institutionele en maatschappelijke context.

3.3 Kritische succesfactoren optimaliseren relatie ouders-school en verbeteren onderwijsprestaties

Partnerschap in de relatie ouders en school impliceert samenwerking tussen verschillende partijen met uiteenlopende perspectieven. Aan de ene kant het perspectief van de betrokken scholen met verschillen in functie van de onderwijsinstelling (onderwijs, opvang, ontwikkelingsstimulering, opvoedingsondersteuning), waarbij er ook verschillen kunnen bestaan tussen de betrokkenen van de schoolteams. Aan de andere kant de ouders, met ook hier mogelijk verschillen qua leeftijd en qua sociaal-etnische achtergrond.

Draagvlak creëren voor geïntegreerde planmatige aanpak

Het bevorderen van ouderbetrokkenheid gaat de hele schoolgemeenschap aan en zou daarom uitgewerkt dienen te worden in interventieplannen op basis van een behoefteanalyse en het vaststellen van wederzijdse prioriteiten, waarbij schoolbrede bronnen worden benut en waarbij aandacht is voor het creëren van draagvlak binnen het schoolteam (Epstein e.a., 2002, 2009). Geïsoleerde, ad hoc activiteiten met betrekking tot de stimulering van samenwerkingsrelaties en verbeteren van leerprestaties leveren doorgaans weinig succes open. Het gaat met andere woorden om een geïntegreerde

planmatige aanpak (Bronfenbrenner, 1986; Henderson & Mapp, 2002; Desforges, 2003; Epstein e.a., 2002, 2012; Ho Sui Chu, 2007; Epstein, 1995).

Maatwerk

Het is van belang dat de school rekening houdt met de diversiteit onder ouders en hun positie binnen de samenleving. Een effectieve aanpak bestaat concreet uit de volgende vijf stappen: 1 creëer een actieteam waarin leerkrachten, ouders en lid van de schoolleiding zitting hebben en dat verantwoordelijk is voor de organisatie, implementatie en evaluatie van allerlei vormen van ouderbetrokkenheid; 2. verzamel en verwerf voldoende financiële en sociale ondersteuning; 3. identificeer duidelijke startmomenten waarbij de huidige en de gewenste praktijken alsook de doelen van partnerschap worden geëxpliciteerd; 4. ontwikkel een driejarenplan waarin de doelen en een samenhangend programma van partnerschap staan beschreven en werk dit uit in een plan voor het eerste jaar; maak een gezamenlijke planning waarbij het niet alleen gaat om het product van het planningsproces, maar tevens de aandacht uitgaat naar planning als gezamenlijke activiteit; 5. er dienen evaluatiemomenten ingebouwd te worden: afspraken over de borging van de kwaliteit van de uitvoering, wie de resultaten beoordeelt, welke criteria worden gehanteerd en wie verantwoordelijk zijn voor bijstelling. Support vanuit de directie voor het functioneren van de ouder- of ouderbetrokkenheidscoördinator, als waakhond van ouderbetrokkenheid, is zeer belangrijk voor het realiseren van de gestelde doelen. De impact van ouderparticipatie wordt ook beschouwd als een van de belangrijke componenten dan wel kenmerken van effectieve scholen (Desforges, 2003; Goodall & Vorhaus, 2011; Epstein, 2009; Smit et al. 2007).

Kritische succesfactoren

Ouderbetrokkenheid wordt wel beschouwd als een van de belangrijke componenten dan wel kenmerken van effectieve scholen (Epstein, 2001). De resultaten van onderzoeken naar het verband tussen ouderbetrokkenheid en leerprestaties zijn (veelal) positief in het basisonderwijs (Epstein e.a. 2002) en het voortgezet onderwijs (Hill & Tyson, 2009). Zo vonden Sacker e.a. (2002) sterke effecten van ouderbetrokkenheid op de leerprestaties van kinderen in het basisonderwijs. Ook Izzo e.a. (1999) vonden verschillen in leerprestaties, vooral het gebied van lezen. Met name zijn belang het onderwijsondersteunend gedrag van ouders thuis, de ouder als rolmodel en de communicatie met de school (Desforges & Abouchaar, 2003; Hoover-Dempsey & Sandler, 2005; Epstein e.a., 2009), het kind ondersteunen bij het maken van studiekeuzes en bediscussiëren van adequate leerstrategieën (Hill & Tyson, 2009) én het versterken van onderlinge oudercontacten bij de opvoeding en onderwijs van hun kinderen (Ainsworth, 2002; Lewis, Kim & Bay, 2010; Warren et al, 2009).

Strategieën

Het schoolteam kan uit verschillende soorten strategieën kiezen: wegen waarlangs doelstellingen met ouderbetrokkenheid te bereiken. Strategieën die schoolteams hanteren om ouders te laten participeren bij het onderwijs veronderstellen een visie van het team op de school als gemeenschap, waarbij ouders een rol kunnen spelen: een ‘grondhouding’ dat onderwijs op school en opvoeding thuis in elkaars verlengde liggen, dat ouders en leerkrachten gezamenlijke waarden onderschrijven, dat er een gevoel heerst van saamhorigheid, van een bondgenootschap, c.q. partnerschap met gemeenschappelijke doelen (Klaassen & Smit, 2001; Harris & Goodall, 2008).

Scholen staan voor de keuze het accent te leggen op:

- een individualistische schoolgeconcentreerde en activiteitgerichte benadering, variërend van ouders informeren over de schoolresultaten tot het uitnodigen van ouders om mee te beslissen over de beleidsvorming (Epstein, e.a. 2009)
- oog te hebben voor specifieke groepen ouders (bijvoorbeeld anderstalige ouders, moeilijk bereikbare ouders en/of ouders van zorgleerlingen) of juist ook op de al actieve ouders (Onderwijsraad, 2010);¹⁶
- nadruk te leggen op de wederzijdsheid in de relatie tussen ouders (onderling) en school. Bijvoorbeeld om voor ouders in ‘praathuiscafés’, ‘koffiekamers’ en ‘ouderkamers’ (opvoed)cursussen, opvoeddebatten, opvoedparty’s te organiseren, ruimte te bieden voor het uitwisselen van ervaringen waarbij onderlinge steun wordt gestimuleerd. Ook wordt gekeken hoe het opvoeden van kinderen in de buurt tot een gedeelde verantwoordelijkheid is te maken (<http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/32/338.html>).

Succesfactoren voor vergroten van ouderbetrokkenheid thuis: ouders weten wat er van hen verwacht wordt en hebben het gevoel dat hun kind de bemoeienis op prijs stelt. Succesfactoren en aanbevelingen om ouders vanuit school beter te bereiken: ouders voelen zich welkom op school, kennen en vertrouwen de leerkracht/mentor van hun kind, ervaren de relatie met school als wederkerig, ouders zijn trots op hun kind en zien perspectief voor de schoolloopbaan van hun kind (Epstein e.a. 2009; Lusse, 2011).

Naast een partnerschapsstructuur, -cultuur, -bereidheid en –vaardigheid (zie paragraaf 3.2.) zijn een goede voorbereiding, informatievoorziening en support de ‘*driving forces*’ ter verbetering van de partnerschapsrelaties tussen ouders en school (Desforges, 2003;

---

16 De Onderwijsraad is trouwens van mening dat er te veel tijd, geld en energie gaat naar moeilijk bereikbare ouders, wat ten koste gaat van het investeren in de al actieve ouders.

Goodall & Vorhaus, 2011; Epstein, 2002; 2009; Lusse, 2011, 2012; Smit et al. 2008). Zie Schema 3.3.

Vorbereiding

De bereidheid tot partnerschap van leerkrachten en ouders zal groter zijn, als directies van scholen zich inzetten om *elkaar beter te leren kennen*. Leerkrachten en ouders (onderling) zullen (vooral in het begin van het schooljaar) de tijd kunnen nemen om elkaar wat beter te leren kennen en te praten over welke ideeën er leven over samenwerking. Informele ouder- en schoolavonden, jaaropeningen en –afsluitingen versterken sociale netwerken van (laag opgeleide) ouders en brengen hen op een uitnodigende wijze in contact met elkaar. De grotere cohesie tussen de ouders versterkt het sociaal vertrouwen en verhoogt het engagement van met name laag opgeleide ouders (Fasang, Mangino & Brückner, 2010).

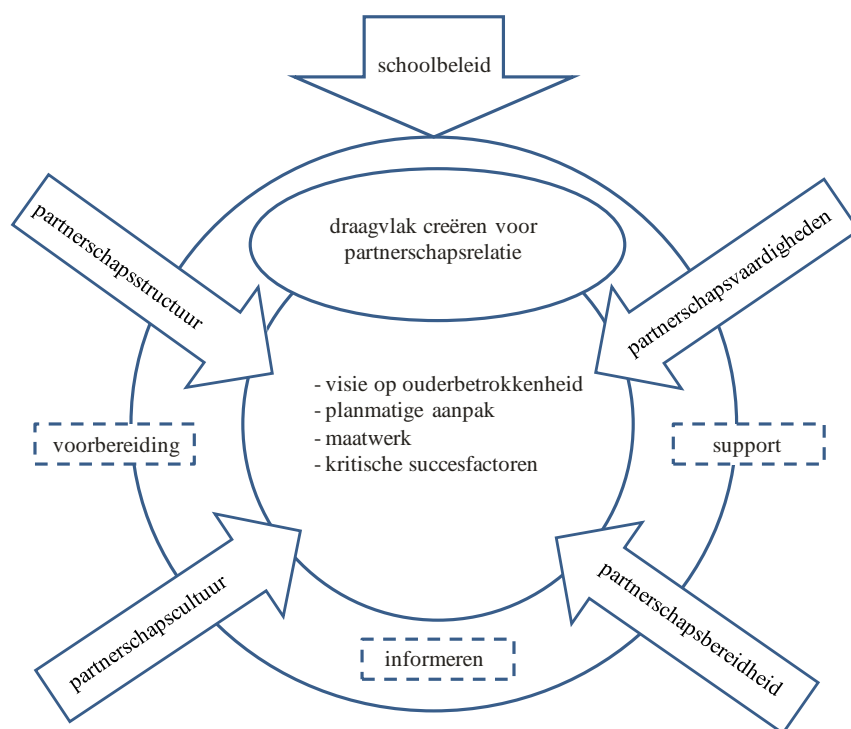
Informeren

Het is van belang dat leerkrachten relevante informatie krijgen over de thuissituatie van ouders. En ouders op hun beurt de beschikking krijgen over informatie over de schoolorganisatie: de besluitvormingsstructuur, de spelregels waaraan ouders zich moeten houden en wat er van hen verwacht wordt als partners van de leerkrachten (begeleiding van kinderen thuis, belangrijke informatie doorspelen naar school, etc.). Nieuwe leerkrachten zouden goed geïnformeerd en ingewerkt kunnen worden door ervaren collega's. Het is wenselijk dat ouders bij hun entree op school geïnformeerd worden over de aanpak, de informatie-uitwisseling, de afstemming van opvattingen, wensen en verantwoordelijkheden die leerkrachten en ouders hebben.

Support

Niet alleen ouders, maar ook leraren en andere medewerkers in de school zullen toegevoegd moeten worden om een partnerschapsrelatie aan te gaan.

Schema 3.3 – Voorwaarden samenwerkingsrelaties ouders en school

Nadat het beleid is ingevoerd en uitgevoerd zal het schoolteam uiteraard periodiek moeten nagaan of de doelstellingen bereikt zijn, er belemmeringen moeten worden opgeruimd en of bijstellingen nodig zijn.

3.4 Samenvattend

In dit hoofdstuk zijn de succesfactoren voor het optimaliseren van de relatie ouders - school en het verhogen van de onderwijsprestaties besproken.

Ouderbetrokkenheid wordt wel beschouwd als een van de belangrijke componenten dan wel kenmerken van effectieve scholen. De resultaten van onderzoeken naar het verband tussen ouderbetrokkenheid en leerprestaties zijn (veelal) positief in het basisonderwijs en het vo. In de strategie van scholen om samen met ouders de onderwijsresultaten te verhogen, spelen de visie op ouderbetrokkenheid, het creëren van draagvlak voor een geïntegreerde planmatige aanpak en maatwerk een belangrijke rol. Kritische succesfactoren zijn: onderwijsondersteunend gedrag van ouders thuis, de ouder als rolmo-

del, de communicatie met de school, het kind ondersteunen bij het maken van studie-keuzes en bediscussiëren van adequate leerstrategieën en het versterken van onderlinge oudercontacten bij opvoeding en onderwijs.

Naast een partnerschapsstructuur, -cultuur, - bereidheid en – vaardigheid zijn een goede voorbereiding, informatievoorziening en support de '*driving forces*' ter verbetering van de partnerschapsrelaties tussen ouders en school.

Bijlage Menukaart Programma Beter Presteren

Menukaart Programma Beter Presteren bestaat uit volgende onderdelen:

1. Ambities formuleren wat betreft educatief partnerschap

Maak duidelijk wat school en ouders van elkaar kunnen verwachten. Ga een open gesprek aangaan met ouders over deze verwachtingen en hun mogelijkheden om aan deze verwachtingen te voldoen. Stimuleer ouders om op hun beurt hun verwachtingen ten aanzien van de school onder woorden te brengen. Wederzijdse verwachtingen kunnen in de vorm van een overeenkomst of intentieverklaring worden geformaliseerd.

2. Informatievertrekken aan ouders over de school, de groep en over hun kind

De wijze van gespreksvoering met ouders. In een gelijkwaardige relatie worden beslissingen ten aanzien van het kind gezamenlijk genomen, uiteraard met inachtneming van de verschillende eindverantwoordelijkheden van ouders en school. De wijze van gespreksvoering bepaalt mede in hoeverre ouders de relatie als gelijkwaardig ervaren en zich uitgenodigd voelen om hun inbreng te leveren en samen te werken met school. Scholingsmogelijkheden: investeren in leerkrachtvaardigheden. Hoe creëer je een echt gelijkwaardige relatie met ouders? Bijvoorbeeld communicatietrainingen (waaronder interculturele communicatie), (zelf)reflectie, intervisie, coaching, observatie.

Huisbezoeken of kennismakingsgesprekken. Een kennismakingsgesprek aan het begin van het schooljaar blijkt een zeer effectief instrument te zijn om een goede, positieve start te maken in het contact tussen school en ouders. Nog effectiever is het om dit gesprek bij de ouders en leerling thuis te houden. Een behoorlijke tijdsinvestering, maar één die veel inzicht voor de leerkracht en goodwill bij de ouders oplevert. Instrumenten: voeren van startgesprekken kennismakingsgesprek en afleggen van huisbezoeken, informatiewaarden.

3. Functioneren team en stimuleren effectief onderwijsondersteunend gedrag van ouders

Scholen kunnen het voortouw nemen in het stimuleren van onderwijsondersteunend gedrag van ouders. Hoe kunnen scholen dit stimuleren? En hoe kunnen scholen de onderwijsondersteuning van ouders proberen af te stemmen op de werkwijze van de school? Hier volgen enkele handreikingen.

Duidelijkheid creëren binnen het team. Schep als team met elkaar duidelijkheid over welk onderwijsondersteunend gedrag van ouders de school wenst. Dit sluit aan op de schoolvisie op leren en ontwikkelen van kinderen en op de rol van ouders hierbij.

In gesprek gaan met ouders. In gesprek met ouders kan de leerkracht duidelijkheid krijgen over wat ouders (thuis) al doen om het leerproces van hun kinderen te ondersteunen, in hoeverre het gewenste onderwijsondersteunend gedrag aansluit bij hun opvattingen en mogelijkheden en hier afspraken over maken. Ook kan de leerkracht inventariseren welke behoefte ouders hebben aan ondersteuning en advies. Het verdient de voorkeur dat de leerlingen bij deze gesprekken aanwezig zijn. Zij kunnen ook meepraten over de ondersteuning en aansporing die ze nodig hebben. Het gaat hierbij dan met name kinderen in de VO-leeftijd, maar ook op de basisschool kunnen kinderen hier actief bij betrokken worden.

Huisbezoeken afleggen. Een bezoek van de leerkracht of mentor aan de leerling en zijn/haar ouders thuis biedt het beste zicht op de thuissituatie en hoe de ondersteuning thuis vorm krijgt. Daarnaast scheidt het een goede vertrouwensbasis voor verder contact.

Ouders inzicht bieden in de lessen. Hoe beter ouders op de hoogte zijn van wat hun kinderen meemaken op school en wat er van hen gevraagd wordt, hoe beter ze hun kinderen kunnen begeleiden. Door ouders gelegenheid te bieden een kijkje in de klas te nemen of een les voor ouders te organiseren, door hen inzicht te bieden in de lesstof en het huiswerk kunnen scholen hier invulling aan geven.

Scholing: Er zijn cursussen en workshops beschikbaar waarmee ouders inzicht krijgen in hun rol in de ontwikkeling van hun kind. Ook uitwisseling tussen ouders onderling kan stimulerend werken. Tijdens deze bijeenkomsten kunnen ouders ook elkaar stimuleren en adviseren.

Inzet van ouderconsulenten / schooloudercontactpersonen. Deze functionarissen kunnen ouders informeren en adviseren over onderwijsondersteunend gedrag. Ze kunnen ouders stimuleren om in gesprek met de leerkracht uiting te geven aan wat zij verwachten en nodig hebben om hun rol goed te kunnen vervullen. Taken van de Medewerker Ouderbetrokkenheid: de eerste contactpersoon zijn voor de ouders, bij de inschrijving contact leggen met de ouders en een school-oudersovereenkomst met de school afspreken, (mede)organiseren van activiteiten met ouders, ouders inzicht geven in wat hun kind leert en doet. De Medewerker Ouderbetrokkenheid adviseert ouders hoe zij hun kind thuis kunnen begeleiden/coachen bij het leren op school en op de voorschool en geeft themabijeenkomsten aan ouders. Gesprekken stimuleren tussen ouders over opvoeding en verwijzen naar andere professionals, gastvrouw zijn van de ouderkamer, verwijzen naar andere professionals. De school adviseert over het ouderbeleid en de leerkrachten helpen in het contacten onderhouden met ouders.

De ouders stimuleren om mee te doen met allerlei ouderactiviteiten van de school en in de wijk.¹⁷

Het streven naar meer ouderbetrokkenheid en draagvlak van ouders op scholen met allochtone ouders wordt vooral vertaald in groepsactiviteiten voor ouders in de ouderkamer (vgl. Booijsink, 2008). Best Practices: Ouderkamer en tentoonstellingsavond voor ouders

4. Verhogen van ouderbetrokkenheid bij overgangsmomenten en beroepsoriëntatie

Er zijn veel keuzemomenten in de schoolloopbaan van kinderen. Hoe ouder kinderen worden, hoe meer zijzelf hun keuzes maken. In alle gevallen is het van belang dat de keuze bewust en doordacht wordt gemaakt, en dat ouders daarbij betrokken zijn. Hoe kan je de betrokkenheid van ouders bij keuze- en schakelmomenten vergroten?

Toekomstperspectief aan de orde stellen. Toekomstperspectief als rode draad in gesprekken met ouders en leerlingen. Het is van belang dat het toekomstperspectief van de leerling in gesprekken op een open manier wordt besproken. Wat zijn de verwachtingen en wensen? Zijn ze realistisch? Is de leerling nog op koers (bijvoorbeeld gezien de cijfers), en zo nee, wat is er nodig om bij te sturen of moeten de verwachtingen worden bijgesteld? Het toekomstperspectief als rode draad in de gesprekken helpt bij het bewerkstelligen van een gezamenlijke verantwoordelijkheid, voorkomt dat ouders voor verrassingen komen te staan.

Gesprek thuis over toekomst stimuleren. In lang niet alle gezinnen is het vanzelfsprekend dat er thuis gesproken wordt over de studiekeuzes en toekomstwensen van het kind. De school kan dit stimuleren bijvoorbeeld door opdrachten mee te geven aan het kind om met ouders thuis uit te voeren.

Voorlichting aan ouders over school-, studie-, sector- en profielkeuzes. Een goede voorlichting voor leerlingen en ouders over de keuzes binnen de schoolloopbaan is essentieel. Dit is een taak voor de scholen, zij hebben de inhoudelijke kennis. Vaak kunnen andere organisaties in de wijk en (migranten-) zelforganisaties een rol spelen door ouders te wijzen op het belang van een goede schoolkeuze en in het werven van ouders en leerlingen voor informatiebijeenkomsten.

Ouders actief betrekken bij beroepsoriëntatie. Ouders hebben vaak een grote invloed op de beroepskeuze van hun kinderen.

Aanbevelingen: Het is aan te bevelen vroegtijdig met leerlingen en ouders aan de slag te gaan met beroepsoriëntatie, hen inzicht te verschaffen in de kansen op de arbeidsmarkt en de aansluiting op de talenten en interesses van het kind.

Instrumententen VO - voortgangsgesprek VO - Ouders en sector en MBO-keuze

Ze: www.onderwijsbeleid010.nl/ouderbetrokkenheid/menukaart

---

17 Ouderbeleidsplan 2012/2015. OBS De Globe, 13/03/2012.

Bijlage Geraadpleegde literatuur

- Ainsworth, J. W. (2002). Why does it take a village? The mediation of neighborhood effects on educational attainment. *Social Forces*, 8, 117-152.
- Berg, T, van den. & Schaaf, N. van der (2008). *Ouderbetrokkenheid in de brede school. Een literatuuronderzoek naar effectieve manieren om het ontwikkelingsondersteunend gedrag van ouders te stimuleren*. Groningen: Lectoraat Integraal Jeugdbeleid.
- Booijink, M. (2007). *Terug naar de basis, communicatie tussen leerkrachten en allochtone ouders in het basisonderwijs*. Leiden: RUL.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Developmental Psychology*, 22, (6), 723-742.
- Cluitmans-Souren, A. (2008). Juridisering relatie tussen ouders en school. In F. Smit (Ed.), *Modernisering relatie ouders en school* (pp. 13-16). Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Coleman, J. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, 94, 95-120.
- Grozier, G. (2001). Excluding parents: The decentralisation of parental involvement. *Race, Ethnicity and Education*, 4, (4), 329-341.
- Desforges, C. (2003). *The Impact of Parental Involvement, Parental Support and Family Education on Pupil Achievements and Adjustment: A Literature Review*, Research Report 433 London: DfES.
- Desforges, C., & Abouchar, A. (2003). *The impact of parental involvement, parental support and family education on pupil achievement and adjustment: a literature review*. Washington, DC: Department for Education and Skills.
- Deslandes, R., & Bertrand, R. (2005). Motivation of parent involvement in secondary-level schooling. *Journal of Educational Research*, 98, (3), 164-175.
- Deslanders, R., & Rousseau, N. (2007). Congruence between teachers' and parents' role construction and expectations about their involvement in homework. *International Journal about Parents in Education*, 1, (0), 108-116.
- Diender, A. (2012). De Rotterdamse koers voor ouderbetrokkenheid. In F. Smit (Ed.). *Lessen van successen in Rotterdam* (pp. 1-3). Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Dillen, A. (2006). Die ouders toch! Ethische reflecties over omgaan met gezinnen binnen een schoolcontext. In C. Hermans (Ed.). *Partnerschap als waardegemeenschap* (pp. 39-51). Budel: Damon.

- Driessen, G. (2001). Ethnicity, forms of capital, and educational achievement. *International Review of Education*, 47, (6), 513-538.
- Driessen, G., & Smit, F. (2007). Effects of immigrant parents' participation in society on their children's school performance. *Acta Sociologica*, 50, (1), 39-56.
- Driessen, G., Smit, F., & Slegers, P. (2005). Parental involvement and educational achievement. *British Educational Research Journal*, 31, (4), 519-532.
- Elderling, L. (2003). *Cultuur en opvoeding. Interculturele pedagogiek vanuit ecologisch perspectief*. Rotterdam: Lemniscaat.
- Epstein, J. (1987). Toward a theory of family-school connections: Teacher practices and parent involvement. In K. Hurrelmann, F. Kaufman & F. Losel (Eds.), *Social intervention: Potential and constraints* (pp. 121-136). New York: Walter de Gruyter.
- Epstein, J. (1995). School/family/community partnerships: Caring for the children we share. *Phi Delta Kappan*, 76, 701-712.
- Epstein, J. (2001). *School and family partnerships: Preparing educators and improving schools*. Boulder, CO: Westview.
- Epstein, J., Sanders, M., Simon, B., Salinas, K., Jansorn, N., & Van Voorhis, F. (2002). *School, family, and community partnerships: Your handbook for action*. Thousand Oaks: Corwin Press.
- Epstein, J. L., Sanders, M. G., Sheldon, S. B., et al. (2009). *School, family, and community partnerships: Your handbook for action (3rd edition)*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Fasang, A., Mangino, W & Brückner, H. (2010). *Parental Social Capital and Educational Attainment. Working paper 2010-01*. CIQLE: Yale University, New Haven Hofstra University, Long Island.
- Fullan, M. & Levin, B. 2009. *The fundamentals of whole-system reform*. Gepubliceerd op 12 juni 2009. Geraadpleegd via <http://websspacwe.oise.utoronto.ca/levinben/fullan-levin-ed%20week.pdf>, juni 2010.
- Grozier, G. (2001). Excluding parents: The decentralisation of parental involvement. *Race, Ethnicity and Education*, 4, (4), 329-341.
- Harris, A, & Goodall, J., (2008). Do parents know they matter? Engaging all parents in learning. *Educational Research* 50 (3), 277 - 289.
- Hattie, J. (2007). *Developing potentials for learning: Evidence, assessment and progress*. Paper 12th Biennial Conference EARLI 2007, Boedapest, 28 augustus – 1 september 2007.
- Henderson, A., & Mapp, K. (2002). *A new wave of evidence: The impact of school, family, and community connections on student achievement*. Austin, TX: National Center for Family & Community Connections with Schools/Southwest Educational Development Laboratory.

- Herweijer L., & Vogels R. (2004). *Ouders over opvoeding en onderwijs*. Den Haag: SCP.
- Hill, N., and Tyson, D., (2009). Parental Involvement in Middle School: A Meta-Analytic Assessment of the Strategies That Promote Achievement. *Developmental Psychology American Psychological Association*, Vol. 45, No. 3, 740–763.
- Ho Sui Chu, E. (2007). Building trust in elementary schools: the impact of home school community collaboration. *International Journal about Parents in Education*, 1, (0), 8-20.
- Hoover-Dempsey, K., & Sandler, H. (1995). Parental involvement in children's education: why does it make a difference. *Teachers College Record*, 97, 310-332.
- Hoover-Dempsey, K., Walker, J., Sandler, H., Whetsel, D., Green, C., Wilkins, A. & Closson, K. (2005). Why Do Parents Become Involved? Research Findings and Implications. *The Elementary School Journal*, 106(2), 105-130.
- Hoek, J. van der, & Pels, T. (2006). Pedagogisch partner van migrantenouders: geen recepten. In: A. van Keulen (Ed.), *Partnerschap tussen ouders en beroepskrachten* (pp. 33-44). Amsterdam: SWP.
- Izzo, C., Weissberg, R., Kasprow, W., & Fendrich, M. (1999). A longitudinal assessment of teacher perceptions of parent involvement in children's education and school performance, *American Journal of Community Psychology*, 27, (6), 817-839.
- Jordan, C., Orozco, E., & Averett, A. (2001). *Emerging issues in school, family & community connections. Annual Synthesis 2001*. Austin, TX: National Center for Family & Community Connections with Schools/Southwest Educational Development Laboratory.
- Joshi, A., Eberly, J., & Konzal, J. (2005). Dialogue across cultures: Teachers' perceptions about communication with diverse families. *Multicultural Education*, 13, (2), 11-15.
- Kuijk, J., van, Gennip, H. van & Vrieze, G. (2009). *De werking van bekwaamheidseisen. Casestudies in drie onderwijssectoren*. Nijmegen: ITS.
- Klaassen, C., & Leeferink, H. (1998). *Partners in opvoeding in het basisonderwijs. Ouders en docenten over de pedagogische opdracht en de afstemming tussen gezin en school*. Assen: Van Gorcum.
- Klaassen, C., & Smit, F. (2001). Tussen gezin en school. Verschuivingen in opvoedingsdenken en opvoedingspraktijken. In *Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, Aansprekend opvoeden. Balanceren tussen steun en toezicht* (pp. 179-258). Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.
- Klaassen, C., & Leeferink, H. (1998). *Partners in opvoeding in het basisonderwijs. Ouders en docenten over de pedagogische opdracht en de afstemming tussen gezin en school*. Assen: Van Gorcum.

- Klaassen, C., Smit, F., Driessen, G., & Vroom, X. de (2005). Minority parents, integration and education in a changing society. In R.-A. Martínez-González, Ma del Henar Pérez-Herrero & B. Rodríguez-Ruiz (Eds.), *Family-school-community partnerships merging into social development* (pp. 373-389). Oviedo: Grubao SM.
- Krumm, V. (1994). Expectations about parents in education in Austria, Germany and Switzerland. In A. Macbeth & B. Ravn (Eds.), *Expectations about parents in education. European perspectives* (pp. 14-24). Glasgow: University of Glasgow.
- Krumm, V., & Weiss, S. (2000). Ungerechte Lehrer: Zu einem Defizit in der Forschung über Gewalt und Schulen. *Psychsozial*, 23, (1), 57-73.
- Kuijk, J., van, Gennip, H. van & Vrieze, G. (2009). *De werking van bekwaamheidseisen. Casestudies in drie onderwijssectoren*. Nijmegen: ITS.
- Laemers, M. (1999). *Schoolkeuzevrijheid. Veranderingen in betekenis en reikwijdte*. Ubbergen: Tandem Felix.
- Lasky, S. (2001). The cultural and emotional politics of teacher-parent interactions. *Teaching and Teacher Education*, 17, (4), 403-415.
- Lueder, D. (1998). *Creating partnerships with parents, An educator's guide*. Lancaster: Technomic Publishing Company.
- Laemers, M. (2002). Ontwikkelingen in de positie van ouders in het primair en voortgezet onderwijs. In D. Mentink (Ed.), *Jaarboek onderwijsrecht 1997-2001* (pp. 51-63). Den Haag: Uitgave van het Nederlands Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid.
- Laemers, M. (2011). Betrokken ouders. In F. Smit (Ed.). *De Wet van de oogst. Partnerschap ouders, school en buurt. Meesterklasbijdragen* (pp. 7- 14). Nijmegen: Expertisecentrum Ouders, school en buurt, ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Lareau, A. (2003). *Unequal Childhoods: Class, Race, and Family Life*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Leefering, H., Slegers, P. & Geijsel, F. (2003). *Het leren van docenten in de context van de school: de spanning tussen teamontwikkeling en schoolontwikkeling. Een werkdocument ten behoeve van de Taakgroep Vernieuwing Basisvorming*. Nijmegen: Expertisecentrum Schoolleiding en Onderwijsvernieuwing, Katholieke Universiteit Nijmegen.
- Lee, J., & Bowen, N. K. (2006). Parent involvement, cultural capital, and the achievement gap among elementary school children. *American Educational Research Journal*, 43, 193-215.
- Lewis, L. , Kim, Y. & Bey, J. (2011). Teaching practices and strategies to involve inner-city parents at home and in the school. *Teaching and Teacher Education: An International Journal of Research and Studies*, 27(1), 221-234.

- Lopez, G. (2001). *On whose terms? Understanding involvement through the eyes of migrant parents*. Paper Annual meeting American Educational Research Association (AERA), Seattle, WA, 9-14 April 2001.
- Lopez, G. R., Scribner, J. D., & Mahitivanichcha, K. (2001). Redefining parental involvement: Lessons from high-performing migrant-impacted schools. *American Educational Research Journal* 38(2), 253-88.
- Lusse, M. (2011). *Thema ouderbetrokkenheid Literatuurverkenning children's zone*. Rotterdam. Hogeschool Rotterdam.
- Lusse, M. (2012). Handreiking oudercontract in het VO. In F. Smit (Ed.) (2012). *Lessen van successen in Rotterdam* (pp. 67-82). Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Martinez, Y., & Velazquez, J. (2000). *Involving migrant families in education*. ERIC Digest. Charleston, WV: ERIC Clearinghouse.
- McCartney, K. (2003). *Child care and behavior. Findings from the National Institute of Child Health and Human Development's study of child care and youth development*. Cambridge, MA: Harvard Graduate School of Education.
- McCollum, P. (1996). Obstacles to immigrant parent participation in schools. *IDRA Newsletter*, XXIII, (10). Accessed at www.idra.org/newsltr/1996/nov/pam.htm, 04/11/05.
- Mendel, M. (2001). Increasing social capital: teachers about school-family-community partnerships. Results of a study on the orientations of American and Polish teachers. In F. Smit, K. van der Wolf & P. Slegers (Eds.). *A Bridge to the Future. Collaboration between Parents, Schools and Communities* (pp. 125 – 136). Nijmegen/Amsterdam: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen/Kohnstamm Instituut.
<http://www.its.kun.nl/web/publikaties/pdf-files/rapporten/aBridgetothefuture.pdf>
- Menheere, A. & Hooge, E. (2011). *Ouderbetrokkenheid in het onderwijs. Een literatuurstudie naar de betekenis van Ouderbetrokkenheid voor de schoolse ontwikkeling van kinderen*. Kenniscentrumreeks No. 5. Amsterdam: Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding, Hogeschool van Amsterdam.
- Ministerie OCW (2001). *Grenzeloos leren: Een verkenning naar onderwijs en onderzoek in 2010*. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Ministerie OCW (2006). *Besluit van houdende vaststelling van het Besluit doelstelling en bekostiging onderwijsachterstandenbeleid 2006-2010*. Den Haag: Ministerie OCW.
- Montandon, C. (1997). *Les familles et l'école ou panacee?* Genève: Université de Genève.

- Mooij, T. (2009). Hoe kinderen opvoeding en ontwikkeling in eigen beheer kunnen krijgen. In F. Smit (Ed.). *Ouders en school. Ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie in de praktijk* (pp 102 – 104). Den Haag/Nijmegen: Sdu Uitgevers/ Expertisecentrum Ouders, school en buurt, ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Moritsugu, J., Wong, F. , & Duffy, K. (2010). *Community Psychology*, Boston: Allyn & Bacon.
- Noorlander, C. (2005). *Recht doen aan leerlingen en ouders. De rechtspositie van leerlingen en ouders in het primair en voortgezet onderwijs*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.
- Obama, B., & Biden, J. (2008). *Barack Obama en Joe Biden's plan for lifetime success through education*. <http://www.barackobama.com/pdf/issues/PreK-12EducationFactSheet.pdf>.
- Onderwijsraad (2003). *Tel uit je zorgen. Onderwijszorgen van leerlingen, ouders, leraren en het bredere publiek*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (2010). *Ouders als partners*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Peetsma, T., & Blok, H. (Eds.) (2007). *Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid; het integrale eindrapport*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Pels T. (2000). *Opvoeding en integratie, een vergelijkende studie van recente onderzoeken naar gezinsopvoeding en pedagogische afstemming tussen gezin en school*. Assen: Van Gorcum.
- Perna, L. & Titus, M. (2005). The relationship between parental involvement as social capital and college enrollment: An examination of racial/ethnic group differences. *Journal of Higher Education*, 76(5), 485-518.
- Prott, R & Hautumm, A. (2005). *Twaalf principes voor een succesvolle samenwerking tussen ouders en beroepskrachten*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Putman, R. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Quinn, R. (1988). *Beyond Rational Management*. San Francisco/London: Jossey-Bass.
- Ranson, S., Martin, J., & Vincent, C. (2004). Storming parents, schools and communicative inaction. *British Journal of Sociology of Education*, 25, (3), 259-274.
- RMO (2001). *Aansprekend opvoeden. Balanceren tussen steun en toezicht*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.
- Ravn, B. (2003). Cultural and political divergences in approaches to cooperation between home, school and local society in Europe. In S. Castelli, M. Mendel & B. Ravn (Eds.), *School, family, and community partnership in a world of differences and changes* (pp. 9-18) Gdansk: University of Gdansk.
- Ruiter, D. de, Graaf, W. de, & Maier, R. (2006). Contacten met allochtone ouders op zwarte basisscholen: de invloed van beeldvorming. *Migrantenstudies*, 22, (3), 116-132.

- Sacker, A., Schoon, I., & Bartley, M. (2002). Social inequality in educational achievement and psychological adjustment throughout childhood: magnitude and mechanisms. *Social Science and Medicine*, 55, 863-880.
- Sanders, M. (2001). The role of 'community' in comprehensive school, family, and community partnership programs. *The Elementary School Journal*, 102, (1), 19-34.
- SEDL (2000). *Building support for better schools. Seven steps to engaging hard-to-reach communities*. Austin TX: SEDL.
- Shartrand, A., Weiss, H., Kreider, H., & Lopez, M. (1997). *New skills for new schools: Preparing teacher in family involvement*. Cambridge, MA: Harvard Graduate School of Education.
- Sheldon, S. (2002). Parents' social networks and beliefs as predictors of parent involvement. *The Elementary School Journal*, 102, (4), 301-316.
- Sikkes, R. (2009). Hypocrisie en opportunisme rondom de ouderbijdrage. In F. Smit (Ed.). *Ouders en school. Ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie in de praktijk* (pp. 82 – 89). Den Haag/ Nijmegen: Sdu Uitgevers/ Expertisecentrum Ouders, school en buurt, ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Sleegers, P., & Smit, F. (2003). Samenwerking tussen leraren en ouders: Variatie, opbrengsten en knelpunten. In *Handboek Schoolorganisatie en Onderwijsmanagement* (pp. 4300-1 - 4300-20). Alphen aan den Rijn: Samsom/H.D. Tjeenk Wilink.
- Smeets, E. (2009). Aanpak voor betere samenwerking tussen school en ouders. Het optimaliseren van de relatie met ouders van leerlingen met specifieke onderwijsbehoefte. In F. Smit (Ed.). *Ouders en school. Ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie in de praktijk* (pp. 82 – 89). Den Haag/Nijmegen: Sdu Uitgevers/ Expertisecentrum Ouders, school en buurt, ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Smit, F. (2011). Educatief partnerschap en de zeven eigenschappen van optimale ouderbetrokkenheid. In F. Smit (Ed.). *De Wet van de oogst. Partnerschap ouders, school en buurt. Meesterklasbijdragen* (pp. 27-29). Nijmegen: Expertisecentrum Ouders, school en buurt, ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
<http://www.ru.nl/its/expertisecentrum/meesterklas/>
- Smit, F. (1991). *De rol van ouderparticipatie in het basisonderwijs: een onderzoek naar vorm, inhoud en effecten van ouderparticipatie in het basisonderwijs*. ITS: Nijmegen.
- Smit, F., & Doesborgh, J. (2001). *De onderhandelmoeres in opvoedend Nederland*. Nijmegen: ITS.
- Smit, F., Driessen, G., & Doesborgh, J. (2002). *Ouders en educatieve voorzieningen*. Nijmegen: ITS.
- Smit, F., Driessen, G., & Doesborgh, J. (2004). *Opvattingen van allochtone ouders over onderwijs: tussen wens en realiteit. Een inventarisatie van de verwachtingen*

- en wensen van allochtone en autochtone ouders ten aanzien van de basisschool en educatieve activiteiten in Rotterdam.* Nijmegen: ITS.
- Smit, F., Wolf, K. van der & Slegers, P. (Eds.) (2001). *A Bridge to the Future. Collaboration between Parents, Schools and Communities.* Nijmegen/Amsterdam: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen/Kohnstamm Instituut.
<http://www.its.kun.nl/web/publikaties/pdf-files/rapporten/aBridgetothefuture.pdf>
- Smit, F., Doesborgh, J., Felling, B. & Kuijk, J. van (2009). *Medezeggenschap: de wind in de zeilen. Tweede evaluatieve studie Wet medezeggenschap onderwijs.* Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Smit, F., Driessen, G., Sluiter, R. & Brus, M. (2008). *Ouders en innovatief onderwijs. Ouderbetrokkenheid en -participatie op scholen met vormen van 'nieuw leren.* Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Smit, F., Driessen, G., Sluiter, R. & Brus, M. (2007). *Ouders, scholen en diversiteit. Ouderbetrokkenheid en -participatie op scholen met veel en weinig achterstandsleerlingen.* Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Smit, F., Driessen, G., Sluiter, R. & Meijvogel, R. (2007). *Brood en spelen. Conditie voor een optimale tussenschoolse opvang.* Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Smit, F. (1991). *De rol van ouderparticipatie in het onderwijs. Een onderzoek naar vorm, inhoud en effecten van ouderparticipatie in het basisonderwijs.* Nijmegen: ITS.
- Smit, F. (2007). *Inspraak en school. Modernisering inspraak primair en voortgezet onderwijs.* Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Smit, F. (Ed.) (2011). *De Wet van de oogst. Partnerschap ouders, school en buurt. Meesterklasbijdragen.* Nijmegen: Expertisecentrum Ouders, school en buurt, ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Smit, F. (Ed.) (2012). *Brug naar de toekomst. Meesterklasbundel Partnerschap Ouders, school en buurt.* ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Smit, F. & Driessen, G. (2002). *Allochtone ouders en de pedagogische functie van de basisschool.* Nijmegen: ITS.

- Smit, F. & Driessen, G. (2005). Parent-school-community relations in a changing society: Bottlenecks, pitfalls and solutions. In R.-A. Martínez-González, Ma. del Henar Pérez-Herrero & B. Rodríguez-Ruiz (Eds.), *Family-school-community partnerships merging into social development* (pp. 171-190). Oviedo: Grubao SM.
- Smit, F., & Driessen, G. (2006). Ouders en scholen als partners in een multiculturele en multireligieuze samenleving. In C. Hermans (Ed.), *Partnerschap als waarde-gemeenschap* (pp. 103-122). Budel: Uitgeverij Damon.
- Smit, F., Doesborgh, J., & Kessel, N. van (2001). *Ouderparticipatie: een nieuw missie-statement? Onderzoek naar het functioneren van de relatie ouders en basisschool*. Nijmegen: ITS.
- Smit, F., Moerel, H., & Slegers, P. (1999). Experiments with parent participation in the Netherlands. In F. Smit, H. Moerel, K. van der Wolf & P. Slegers (Eds.), *Building bridges between home and school* (pp. 37-42). Nijmegen/Amsterdam: ITS/SCO
- Smit, F., Driessen, G., & Doesborgh, J. (2004). *Opvattingen van allochtone ouders over onderwijs: tussen wens en realiteit. Een inventarisatie van de verwachtingen en wensen van allochtone en autochtone ouders ten aanzien van de basisschool en educatieve activiteiten in Rotterdam*. Nijmegen: ITS.
- Smit, F., Driessen, G., Slegers, P., & Teelken, C. (2008). Scrutinizing the balance: Parental care versus educational responsibilities in a changing society. *Early Child Development and Care*, 178, (1), 65-80.
- Smit, F., Driessen, G., Sluiter, R., & Brus, M. (2007). *Ouders, scholen en diversiteit. Ouderbetrokkenheid en -participatie op scholen met veel en weinig achterstands-leerlingen*. Nijmegen: ITS.
- Smit, F., Driessen, G., Sluiter, R., & Brus, M. (2008). *Ouders en innovatief onderwijs. Ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie op scholen met vormen van 'nieuw leren'*. Nijmegen: ITS.
- Smit, F., Driessen, G., Sluiter, R., & Meijvogel, R. (2007). *Brood en spelen. Condi-ties voor optimale tussenschoolse opvang*. Nijmegen: ITS.
- Smit, F., Driessen, G., Slegers, P., & Hoop, P. (2003). Ethnic minority parents and schools: Strategies to improve parental involvement and participation. In S. Castelli, M. Mendel & B. Ravn (Eds.), *School, family, and community partnership in a world of differences and changes* (pp. 105-118). Gdansk: University of Gdansk.
- Smit, F., Driessen, G., Vrieze, G., Kuijk, J. van, & Slegers, P. (2005). Opvoedings-en opvangactiviteiten van scholen in het primair en voortgezet onderwijs. Een inventarisatie van de stand van zaken met betrekking tot de relatie onderwijs-opvoeding-opvang in het Nederlandse onderwijs. In Onderwijsraad (Ed.), *Onderwijs in thema's* (pp. 159-228). Den Haag: Onderwijsraad.

- Smit, F., Wolf, K. van der, & Slegers, P. (Eds.) (2001). *A bridge to the future. Collaboration between parents, schools and communities*. Nijmegen: ITS.
- Smylie, M., & Hart, A. (1999). School leadership for teaching learning and change: A human and social capital development perspective. In J. Murphy & K.S. Louis (Eds.), *Handbook of research on educational administration*, 2nd ed. (pp. 421-443). San Francisco: Jossey-Bass Inc. Publishers.
- Souto-Manning, M., & Swick, K. (2006). Teachers' beliefs about parent and family involvement: Rethinking our family involvement paradigm. *Early Childhood Education Journal*, 34, (2), 187-193.
- Tett, L. (2004). Parents and school communities in Japan and Scotland: Contrasts in policy and practice in primary schools. *International Journal of Lifelong Education*, 23, (3), 259-273.
- U.S. Department of Education (1998). *Parent involvement in children's Education: Efforts by public elementary schools*. Washington, DC: National Center for Education Statistics.
- Veen, A., Boogaard, M., & Fukkink, R., & Valkestijn, M. (2008). *Wat heb je gedaan vandaag? Een onderzoek naar opvang en educatie rond de basisschool*: Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Verbiest, E. (2004). Samen wijs. *Bouwstenen voor professionele leergemeenschappen in scholen*. Antwerpen-Apledoorn: Garant.
- Vermeulen, B., & Smit, F. (1998). De veranderende positie van ouders in het primair en voortgezet onderwijs. *Nederlands Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid*, mei, 27-37.
- Vogels R. (2002). *Ouders bij de les. Betrokkenheid van ouders bij de school van hun kind*. Den Haag: SCP.
- Goodall, J., & Vorhaus, J., 2011. *Review of best practice in parental engagement*. London: Department for Education.
- Warren, M., Hong, S., Rubin, C. & Sychitkokhong, U. (2009). Beyond the bake sale: A community-based relational approach to parent engagement in schools. *Teachers College Record*, 111, 2209-2254.
- Weikart, D. (2004). *How High/Scope grew. A memoir*. Ypsilanti, MI: High/Scope Press.
- Weiss, H., Caspe, M., & Lopez, M. (2006). *Family involvement in early childhood education*. Cambridge, MA: Harvard Family Research Project.
- Winter, M. de (2011). *Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding. Vanachter de voordeur naar democratie en verbinding*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Wissema, J., W. Bouts & B. Rutgers, *Medezeggenschap op maat, van toetsende naar interactieve medezeggenschap*, Assen: Van Gorcum & Comb 1996.
- Wit, C. de (2005). *Ouders als educatieve partner. Een handreiking voor scholen*. Den Haag: Q*Primair (www.kpcgroep.nl/oudersenschool).

- Wit, C. de (2006). Partnerschap tussen school en ouders als vruchtbare inbedding voor medezeggenschap. In F. Smit (Ed.). *Surfen op de golven van de medezeggenschap in het onderwijs* (pp. 74-78). Alphen aan den Rijn: Kluwer.
- Wit, C. de (Ed.) (2007). *Maatschappelijk en pedagogisch bij de tijd. De school voor voortgezet onderwijs en haar maatschappelijke en pedagogische opdracht*. 's-Hertogenbosch: KPC Groep.
- Wolf, K., van der (2011). Over (dis)empowerment van ouders. In F. Smit (Ed.). *De Wet van de oogst. Partnerschap, ouders, school en buurt. Meesterklasbijdragen* (pp. 37-42). Nijmegen: Expertisecentrum Ouders, school en buurt, ITS, Radboud Universiteit Nijmegen. <http://www.ru.nl/its/expertisecentrum/meesterklas/>
- Zoontjens, P. (2003). *Het beweeglijke recht op onderwijs. Op zoek naar ankerpunten in een permanente ontwikkeling*. Inaugurale rede UvT. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.